

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

РЕКЪЕМРИН
ТЕЛЕВИДЕНИДАЛ
ЭЛЯЧІЗАВА

1920-йисалай акъатзава

N 35 (10888) хемис 29-август, 2019-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

27-августдиз Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильева къиле тухвай нубатдин совещанидал региондин мулкуна ТБО-диз (твёрдые бытовые отходы) талукъ яз тухувай къалахдихъ галаз алакъалу месэладиз килигна. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къултулугъди хабар гана.

Веревирдерив эгечидалди вилик В. Васильева и месэла рикъик дарихвал кутадьди, амма важиблуди тирди къейдна. Гъикл лагъайтла, ам Республикадин вири агъалийриз таъсирзавай экологиядихъ галаз алакъалуди я.

“Къе зирзибил вири общество ва гъакл Дагъустан патални хчи месэладиз элкъенва. Чаз туризм вилик тухудай еке мумкинителава. Чна дагларин михъ ятарал, гъавадал дамахзала. Гъа са вахтунда цүд йисаралди зирзибидай михъуниз бес къадар фикир гузвач. И совещанидин вилик заз хъуртари карта къалтурна. Адахъ инанимиш хъайтла, дагъух районра зирзибил вегъезвай хъурттар авач. Амма чаз чизва эхир, абур авазва. Идалайни гъейри, чна датланна коммунальный къултулугърай пулар гузвай гъалдални гузчывал тухвана къланзала. Гъикл лагъайтла, бизнесди вичиз талукъ къалахар инсан-сувиледи къилиз акъудзаза. Яшайишдин къеви амукъаяр (ТБО) талукъ чкадиз тухунин гъакъиндай икъраар кутлунзала, амма и кар агъалийрин хиве хутазва. Лугъун лазим я хъи, чаз чи халкъ икл алдатишдай ихтияр авач. И хел лап муракабди я, вучиз лагъайтла ам са шумуд къурулущдихъ галаз алакъада ава. Гъавилляй чаз вилик акъваззазавай муракаб месэлажар гъязис чир хъана къланда”, - лагъана Дагъустандин Къили.

Идалай гуѓуьнин геѓенш доклад РД-дин тъебиатдин ресурсрин ва экологидин министр Набиула Карачаева авуна.

“Уълкведа зирзибидив эгечизавай тегъердиз талукъ реформа къиле физва. Авайвал лагъайтла, им виридалайни муракаббурукай сад я. Зирзибидиз талукъ яз татугай гъалар йисаралди арадал атана ва къватл хъанва. Алай йисалай чна цийи къайдада къалахзала, амма эхиримжи 20 йисуз и кардиз талукъ яз са затини авунач. Сифте нубатда чна законрин база къайдадиз гъана. Ахпа Республикада авай гъалар ахтармишна. Дагъустандин мулкуна зирзибидин я полигон, я хъурт авачир. Зирзибил къватлай, ам тухудай улакъар, зирзибил пълдай карханаяр, яшайишдин коммунальный амукъаяр утилизация ийид чакарни къланзавай. Идалайни гъейри, РД-дин Гъукуматдин къарада къалурнавайл, цийи къайдада къалахун патал регионда къватл жезвай зирзибидин къадарар ва ам акъудунин къиметар тайнарна къланзавай. Гъайиф хъи, и кар виликамаз авунвачир. Гъа и синихар арадай акъудунилай чна чи къалахни башламишна. Зирзибидихъ галаз къалахдай-бур жагъурдай конкурс малумараила, са компаниядизни Республикада кардик къиметрай чахъ галаз къалахиз кълан хъанч. Идалайни гъейри, агъалийри вахтвакунда коммунальный къултулугърай пуларни гузвачир. Мисал яз, Каспийскаа коммунальный къеви амукъаяр акъудунай 50 процент агъалийри пул гузвай. Республикадин маса шегъера и рекъем 25-30 процент тир. Дагъух районра - мадни ти-мил. Гъа икл ятлани, чи региональный операторди виридахъ галаз къалахзала. Лугъун лазим я хъи, мунисипальний гъар са тешкилатдини вичин мулкуна зирзибил гадарзазавай хъурттар тешкилнавай. Анрилай

амукъаяр, зирзибил гару къуд патахъ тухувай ва чи кълмар, вацъарни чиркинар-завай. Зирзибил тухудай ва гъядай къалахдин патахъай чин къумек гъатта къецепатан компанийнин теклифна. Амма абурух чинш шартлар авай.

Гъа ихътин гъалара чалай Дагъустанда зирзибидихъ галаз женг чуѓвадай региональный оператор жагъурзиз алакъна. Федеральный СМИ-рини кваз алай йисан январдин ваца, вири Дагъустан зирзибиди къада лугъуз, малуматар ганай. Амма кар икъван чкадал атанач. Дагъустан Республикадин Къили вахтунда гайи тапшургърикайни бегъем къумек хъана. Чун къеве тур са месэла мад авай. Шеѓъерда амукъаяр, зирзибил вегъедай контейнерар эгизавай майданар къвалер, туквена, салонар эцигун патал маса ганвай. Четин-вилер мадни аватлани, чун чи шегъерар, хъурер зирзибидин гъамбаррикай азад ийиз алакъанава”, - лагъана министрди.

Адан раҳунзиз баяндар хгуналди, Владимир Васильева къейдна: “И важиблу кар гъиялъ вегъейбурувай за къевелай хабар къада. Зун абурух галаз виликдай хъиз рапхан хъийида, гъар садан вилик талукъ суалар эцига. Инал исятда са министрди вай, чнани вирида гъахъ-гъисаб ийизва”.

Вичин докладда Н. Карачаева шегъерра экопункттар эгизавайдакай лагъана. Малумараивал, ихътин гъар са киоскди 10 агъзурдав агъакъа агъалийриз къултулугъда. Гъелелиг Махачкъалада къве киоск кардик кутунва са сифтегъан нетижаярни писбур туш. И карда аялри активвал къалурзава. Абуру экопункттариз пластиқдин пулуклакъарни (сад 10 манатдай къабулзава), картондин къватиярни (1 кг - 3 манатдай) вахкузва.

Совещанидин вири материал “Лезги газетдин” сайтдай къелиз жеда.

Нумрадай къела:

ОБЩЕСТВО

Дагъустан гъикл къарагънай?..

Чна Ботлих райондай патарив гвай пуд райондиз физаев важиблу рекъев вири чи гуѓичивлик кутунна. Яни душмандиз Ахвах, Цумада, Гергебил районрз фидай мумкинвал тунач. Вири хъурера чи патрулар эцигна. Федеральный къуватрин далу пад мяѓкемарна.

► 3

ТАРИХ

Халкъдин садвал хузвай къамат

XVIII асирда чи милли регъберди къизилбашиз акси гъерекатда къалурай къегъалвилерикай гъа вакъиайрин шагъидар хъайбуру хъенва. Тарихдин чешмейрай чаз Гъажид Давуд викъегъ, къастунал къеви, тешкилатчидин, сиясатчидин зурба алакъунар авай регъбер тирди чир жезва.

► 5

ТУРИЗМ

Ачух цавун къаник квай музей

Цийидаказ тукъуру хъувунвай къеледин бинедаллаз, яхдиз ва балкъланраллаз Хуруугрин тамуз, Шалбздагъидиз, Кетин дагъдиз, Цуругъирин чарчаррал, кас амачиз гадарнашай хъурериц фидай маршруттар авай зурба музейрин туристилиин комплекс кардик кутаз жеда. Ял ягъунин виридалайни хъсан жуъре - им тъебиатдихъ, чкадин агъалийрин адетрихъ галаз танишхъун я эхир.

► 7

САГЫЛАМВАЛ

Дири-цицил хъжедайвал

Инсульт яшарилай, миллетдилай, яшайишдилай аслу тушиз, гъэр гъи касдив хъайтлани агатун мумкин я. И мукъварлди инсультдик 55-60 йисан яшара авайбур азарлу жедай. Алай вахтунда а азардик 30-40 йисан яшара авай жезъиларни азарлу жезва.

► 8

ХАБАРАР

Сейли пешекар

2019-йисалай эгечине M. Ражабовди региондин энергетикадин комиссиядин департаментда Краснодардин крайдин бухгалтерский учетдин ва зъяхъ-зъисабдин отделдин къилин консультант яз къалахзава. И исуз ада коррупциядиз аксивалунин курсарани чирвилер къачуна. Ам къултугъчирик арада нуфузлу ва сейли пешекар я.

► 12

УМУЛЬ

Ажадулагъ Жарулаеван турнир

Мукъеал йикъара Сулейман-Стальский райондин Агъа Стальский хуъре, разгъметту Ажадулагъ Жарулаев рикъел хъунин лишан яз, футбولدай 19-сефеда районрин уртах турнир къиле фена. Ам тешкилатди ва къиле тухвайди райондин физический культурадин, спортдин, туризмдин ва жезъиларин кратин рекъяй Комитет я.

► 15

Къулай жедайвал

И мукувара Дагъустандин Гъукуматдин вице-премьер Абдулмуслим Абдулмусимова Ахцегъ, Мегъарамхуруын, Сулейман-Стальский районтин кылерихъ - Осман Абдулкеримовхъ, Фарид Альмедовхъ, Нариман Абдулмутилибовхъ ва РД-дин "Дагсельхозстрой" ГКУ-дин директор Мегъамед Юсуповхъ галаз "Хуурерин мулкар комплекснедаказ вилик тухун" РФ-дин госпрограммадин серенжемдин сергъятра аваз хууре-ра эцигун пландик кутазвай яшайишдин объектин проектирини сметадин документар гъазуринин гъал веревирдна.

Идан гъакындай РД-дин Администрациядин Кылин ва Гъукуматдин пресс-къулугъди хабар гана.

РД-дин Гъукуматдин Председателдин заместителди а кардин патахъай рикъел хана хыи, Россиядин хуурүн майшатдин министерства хуурерин мулкар комплекснедаказ вилик тухудай госпрограмма кардик акатиз башламишнава. И программа-дин сергъятра аваз хуурерин чайра яшайишдин саки вири жүрэйрин объектар - школаляр, аялрин бахчаяр, культурадин къвалар, газификациядин, целди таъминардай, канализациядин объектар, фельдерверилинни акушервиллини пункттар, спортдин комплексар эцигун планламишнава. Идалайни гъейри, госпрограммадин сергъятра аваз хуурүн чайрин къурулуш хъсанарун патал чара-суз тир школадин автобусар, санай-масаниз фидай поликлиникар ва маса тадаракар къачуз жеда. 2020-йисуз Россиядин мин-сельхоздин реестрдик къуд район кутунва, винидихъ тъварар къунвай объектар эцигун патал 1,5 миллиард манат ахъьайда.

Районрин кылери и кардихъ галаз алакъалу яз чии ийизвай къвалахрикай галай-галайвал лагъана ва Россиядин минсельхоздин федеральный реестрдик кутунвай и объектар хуъз гъазур тирдан гъакындай лагъана.

Меслайар веревирд ийидай вахтунда Абдулмуслим Абдулмусимова райондин кылериз Россиядин минсельхоздин 2020-йисан реестрдик кутадай проектирини сметадин документар тукъурунин къвалахар-1-сентябралди күтъягын ва гъазур проектар гележегда абур Россиядин минсельхоздив агакъарун патал РД-дин "Дагсельхозстрой" ГКУ-дин вугун меслятна.

Къасабхана - кардик

21-августдиз Дагъустан Республикадин хуурүн майшатдин ванедай съурсетдин министерстводин пешекарар Мегъарамхурун райондин мулкунал "Премиум" ООО-дин инвестицийрин проект умъурдиз кечирмишавай гъалдихъ галаз таниш хъана. Идан гъакындай "Лезги газетдиз" РД-дин хуурүн майшатдин ван недай съурсетдин министерстводин пресс-къулугъди хабар гана.

Проектдал аласлу яз, Ярагъ-Къазмайрин хууре са сменада 500 лапаг къасабдай къуват авай пункт эцигда. Проектдин кыммет 60 миллион манатдилай гзаф я, и пулуниай 30 миллион манат технологиядин тадаракар ва маҳсус автотранспортдин таъятар маса къачун патал харжда. Объект бюджетдинбур тушир чешмә-яр жел авуналди финансомслишида.

Къасабхана эцигунин къвалахар 2019-йисан февралдиз башла-мишнай, ам алай ийисан эхирра ишлемиш вахкудайвал я.

Къейд ийин хыи, гъайванар къасабдай цийи чаяр абур хузвай зонайра кардик кутунин патахъай Дагъустандин Кыл Владимир Васильева Республикадин Халқын Собранидиз ракъур-зайвай гъар ийисан Чарче лагъанай.

И проект умъурдиз кечирмишуни лапагрин як гъялунин шартлар хъсанардай ва ам экспортдин ракъурун гзафардай мумкинвал гуда.

Винидихъ тъвар къур министерстводин хам-мал гъялдай ва потребкооперация вилик тухунин рекъяй отделдин начальник Альбала Альбалаева къейд авуравал, алай вахтунда ведомство "Премиум" ООО-диз, тайин макъсаддин "2019-2020-йисара РД-да маддарвиллиин продукция гъялунин къвалахар вилик тухун" программадин сергъятра аваз, технологиядин тадаракар ва маҳсус автомобилрин транспорт маса къачун патал авур харжийрин са пай вахкунин субсидияр гунин мессладиз килигда.

Муаллимрин авгуустдин конференция

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

26-августдиз Ахцегъ РДК-дин залда райондин муаллимрин конференция къиле фена. Ам, муаллим-риз көлүнин цийи тисбетикенди, райондин образованидин Управленидин (РУО) заведующий Алмас Гъажиева ачуна ва къилени тухвана. Конференциядин къвалахда "Ахцегъ район" МР-дин кыл Осман Абдулкеримова, депутатин райсобранидин председатель Абдул-Керим Палчаева, райондинариядин кыилин заместитель Алмас Шуаева, райондин

Гележег фикирда аваз

Общественный палатадин председатель Али Исмаилова, Ахцегъ ва Докъузпара райондин санади тир ОВД-дин начальник, полицииадин подполковник Руслан Хасбулатова, райондин образованидин къуллугчырин профкомдин председатель Хийируллагы Алиева, муаллимин зегъметдин ветеран Патрудин Азизгъаева ва масабуру иштиракна.

"Алай девирдин образование: цийи истемишунар, мумкинвилер, жавабдари" - темадай доклад РУО-дин начальник Алмас Гъажиева авуна. Кылди къаңчуртла, ам эхиримжи ийисуз райондин образованидин къурулуща жезвай дегишилирал айвазна, залда авайбурун фикир ЕГЭ-динва ОГЭ-дин нетижайрал жэлбона ва къелүнин цийи ийисуз вилик квай месслайрикай ракана.

Доклад алава хуувун яз, тайин темайрай трибуналдикхъ Хуурүргин школада сифтеңгөн классирин муаллим Салам Гъажилаев, Ахцегърин 2-нүмрадин СОШ-дин муаллим Минара Къухмазова, Луткунрин СОШ-дин муаллим Амина Абаскъульиева, "Жегыл космонавт" аялрин бахчадин къуллугъ-

чи Индира Мурсалова, райондин образованидин къуллугчырин профкомдин председатель Хийируллагы Алиев, РОВД-да яш тамам тахъанвай аялрихъ галаз къвалахзавай инспектор (ПДН) Рафик Кичибеков ва маса юлдашар экъечна.

- Чи къенин йикъян яшайиш, күльтурадинни илимдин дережа ва хушбахт гележег - вири школадилай, яни ана муаллимрин гъакъисагъ зегъметдилай аспу я, - башламишна вичин рахунар муаллимиз къелүнин цийи 2019-2020-ийс рикъин сидкыдай мубарак авурдалай къуллугъ Ахцегъ райондин кыл Осман Абдулкеримова. - Гъавилляр образованидин идарайра материалрин чирвилерин таъятарин база мягъемаруниз чан къетен фикир гузва. Шаз реструктуралдин "100 школа" проектдай - 3, ци "150 школа" проектдай чиехи 5 школадин дараматар капитальникадаз ремонтнава, чадин бюджетдин гысабдай мад са шумуд школа, "Рассвет" аялрин баҳча туурикъурун; ци Луткунрин хуурүн школадин (къимет: федеральный бюджетдин 412 млн. манат) эцигунар бегъемарда. Школайра чими туалетар, медицинадин къуйлай кабинетар кардик кутада.

Фикирдик мукъват вахтунда райцентрада чиехи спорткомплекс, 120 аялдин чка авай цийи школа, 60 аялдин чка авай баҳча эцигун ква. Гъелбетда, ибур вири чи гележег тир аялар фикирда аваз ийизвай крат я.

Гъса вахтунда чаҳх гъялиз таҳъанвай месэлэяри пары ава, абур гъялунал машгүлүя. Амма 11 ийисуз школадиз къвэз-хъфизвай 28 аял ци (шаз районда ахтынбур 16 аял) аттестат аваҷи амукун - им лап беяберчиллини гъял. Сентябрдилай башламишна, эвелимжи нубатда, гъа татуғайвилел эхир эцигун за жуван гүзчиллини кутада: имтиғанрин комиссияр дегишшарда, зайдиғ тъариф са аял муаллимрин къвачихъ галкүрда, гъөвеспамишдай пулар, сифте нубатда, гъа бурухъ галаз къвалахзавай муаллимиз къведайвал ийида, школайра 10 баллдин къайда твада.

Эхирдай райондин школайрин хъсан къвалахзавай са жерге муаллимиз Ахцегъ муниципалитетдин кылин патай гъуърметдин грамотаяр гана, гъакъни райондин образованидин къурулущ вилик тухунин гъакындай маҳсус къаарар къабулна.

Памятнекар хъийидиа

Тарихдин памятнекар цийи хъувун патал Дагъустанда къванер гъялдай тежрибадин маҳсус центр кардик атакут мумкин я. Идан гъакындай республикадин жегъилар кардал машгүлардай "Успех" центрдадин пресс-къулугъди 27-августдиз журналистриз малумарна.

"Дагъустанда памятнекар гъялунин рекъяй ихтиярар ганвай "WorldSkills" центр кардик кутадай фикир ава. Дүньяда, гъа жергедай яз Дагъустандани, вахтунда цийи хъувунин гереквал

авай тарихдин ва архитектурадин памятнекар газаф къадарда ава. Чи республикадин мулкара чиликай жууреба-жууре еридин къванер ххудзана, гъа жергедай яз - киреџинбурни. Памятнекар гъынгъуна хтуунин кар гылле къуна кланда", - къхизва чешмени.

Пресс-къулугъдин делилралди, проектдин асул метлеб цийиз арадал гъидай центр, Дагъустандин, гъакъ маса регионин агаълийриявани и рекъяй чирвилер къаҷуз жедайвал, къван гъялунин карда герек жедай алай аямдин тадаракралди таъминарунекай ибарат я.

"Центрадин күмекдалди чавай памятнекирин кими паяр бинедилай аваз хъайи гъалдиз хиз жеда. И кар бес къадарда бағъади, хархияр акъатдайди я, амма фад ва я геж чна а кардал күлгъида. Центрада чна гележегда тадаракрал къвалахдай ва ерилу материал арадал гъидай пешекарар гъазурда, чирвал гуда", - раижзава пресс-къулугъди "Успех" центрдадин директор Шамил Мегъамедован гафар.

"WorldSkills International" - им виридуңнъядар рабочий пешеяр машъырунин, гъа рекъяй гъазурвилер ва дережаяр хажакунин макъсад авай международный тешкилат я. "WorldSkills-дик" Россия 2012-йисуз экечна.

21% тимил хъанва

Дагъустандин дүхтүррилай са ийсал къведалди яша-ра авай күрпепеир кынин дережа эхиримжи зур ийисан вахтунда 21 процентдин агъузариз алакъанва.

Аялар кынин дережа агъузарин - "Здравоохранение" милли проект кылыш акъудунин хилерикай сад я. Алай ийисан 1-паюна Дагъустандин здравоохраненидин министерстводилай, чи республикада милли и проект къильиз акъудун яз, аялар кынин дережа 2022-йисуз къалтурнавайда агакъанва.

Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибрагымова къеңд авуравал, аялар кынин дережа агъузаринин жильтедай иккитин рекъемир агакъариз, сифте нубатда, регионда къабулнавай са жерге серенжемрин - пешекар кадрияр гъазурин, репродуктив-

ный медицинада, акушерство-гинекологияда, неонатологияда алай аямдин лап вилик фенвай технологияр умъурдиз кечирмишнин кваз, гъакъни къвачел залан тир дишеғлийриз ва аялриз, гъа гысабдай яз, таза күрпейризи күмек гузтай медицинадин идарайр алай аямдин тадаракралди таъминарунин нетижада алакъанва.

"Хаталувилии дестедик акатздавай къвачел залан тир дишеғлийриз күмек гун патал регионалдын перинатальныи 3 центради къвалахзана. Алатай ийисуз Дагъустандын күрпейриз 1700-дав агаълынин тир дережадин операцияр ауна. Алатавалай зур ийисуз лагъайтла, ахътин 800 операция таамамнава", - хабар гана министрди. Ада мадни алава хъувурвал, педиатриядын күмек гүнин къвалахни хъсанарзана: медицинадин виниз тир дережадин технологийрал бинелу күмекдин къадар ва жууре датчана артук жезва. Республикадин аялрин поликлиникирив цийи тадаракар агакъанва - медицинадин 32 идарадиз алай аямдин 94 тадарак маса къачунва.

1999

Бандитрин дестеяр чукурайдалай инихъ - 20 йис

2019

Дагъустан гъик I Къарагънай?..

(Интербригададин командирдихъ галаз сувъбет)

Мердали ЖАЛИЛОВ

Дагъустандин чилелай террористринни дингдин экстремистрин международный клереттар чукурайдалай инихъ 20 йис алатаила, а четин макъамда гъиле яракъ къуна душмандин хуроз экъеччай, халкъдин ополченнидин кылес акъвазай ксари къе вучлугъузватла, чеб гъик гъиссаватла, гъик рикел хкизатла а вакъяри?

Чун Дагъустандин халкъдин ополченнидин - Интербригададин командир, а чаван милициян полковник, гила генерал-майор, къурушви къегъал хва Шамил Загърабови АСЛНОВАХЪ галаз гурушиши хъана, чна адавай а йикъар рикел хкун талабна.

* * *

- Басаеванни Хаттабан гъилибанри гъужумайла, чи республика акъалтай четин гъалара гъатайди квэз чида. Чи конституционный къурулуш терг авуна, исламдин республика, вични Чечнядиз мутгъубъ яз, тешкилун ва Россиядикай хекчун патал бандитри акъалтай чулав къуватар кардик кутунвай.

Цумада, Ботлих районра гъа са йикъан къене са шумуд хуръ къачунвай. Душмандихъ, Ботлих, Буйнакск къачуна, Махачкъладал вегъинин ниятар авай. Чунынхуна вучда, са бязи ксарин ийр-тийир кважнавай. Гъа ихтиян шартлара Махачкъладин а чаван мэр Саид Жапаровича вичин акъалтай фагъумувал ва виклекъвал къалурнай. 9-августдин йифиз ада чи шегъердин вири къултугърин ва карханайринни идараирин чехибур санал къватла ва Махачкъала худайбурун гульгульу бригада - ополчение тешкилунин теклиф ганай. Идалай вилик ам ва теклиф гваз телевиденидайнин раханвай.

9-августдин йифиз эвер гай совещанидал зун ополченидин командирдиле тайинара. 10-августдиз В.И.Ленинан тварунынъ галай майдандал меркездин самооборонадин ва интернациональный бригададин сад лагъадестеяр жергеда акъвазна. Инсанри гульгульувилелди чипин къаст къалурна. 350 кас са шумуд автобусда аваз Ботлихдиз, боевирихъ галаз жэнг чулагваз, фена.

Йифен 11-даз чун чадив агакъяна. Ана къати марф къавзай. Райондин центр дяведикай катзаяв инсанрай ацланвай. Чи бригада атанвайдакай хабар хъайивалди, ина чехи митинг кылес фена. Руьгъдай аватнавайбурук руьгъ ажкатна, самооборонадин дестеяр арадал гъиз башламишна. Кылес райондин прокурор Къурбанов Мегъамед-Шапи акъвазна.

■ Къурелди, къе бригадади неинки ба-саевчийриз чипин чулав ниятар къилиз акъуддай мумкинвал ганач, вири Дагъустан акси женгиниз къвачел къарагънай... Гъак лугъуз къанзани?

- Гъар гъи дяве къачуртлани, адан къилин иgit халъкъ я. Халкъдии вич гъик кылес тухвайтла, нетижаярни гъадалай аслу жезва. Гъелбетда, халкъ тешкилна къанда. Басаевчийри авур фикирни гъям я. "Диндин стхаяр" - дагъустанвияр чипин гульгульу къведа лагъана. Амма дагъустанвияр чипин гъакъикъи къилихар: садвал, тупламишвал, уяхвал къалурна. Идалайнин алава, чаз Россиядилай гъерий маса чехи Ватан авачирди, чи къисметар виш иисара сад хъанвайди, инлай къулухъни гъак жедайди субутна.

■ Акъл хъайила, Дагъустанди Россиядин битаввални хвена лагъайтла жезва ман?

- Дагъустан Россиядикай худунник экстремистри еке умудар кутаввайди вирида малум я. СССР чукурайдалай къулухъ Дагъустан Россиядикай къиблепатан сергъядала вирида Каспий гъульел лап важибул портар авай региондин элъвенва. Гъелбетда, Дагъустан

КУРЬРУ ТАРЖУМАГЪАЛ.
Шамил Загърабович 1941-йисуз Докъузпара райондин Къурушири хурре лежбердин хизанды хана. Шамилан буба Асланов Загъраба Ватандин Чехи дяведа эвэлдилай эхирдалди ишириакна, фронтдай ам II группадин инвалид яз хтана. Загърабахъни Зулусадихъ 8 хвани са руши хъана, вирида хизанар кутуна, динж яз, яшиши хъана.

Шамилаз и хизандын дердияр аял чавалай акуна. Ятхани ада хъсанодиз къелна. Дагъустандин механический техникум акалаттарна, "Дагдизель" ва маса заводра къвалахна. Аскервиле къуллугъяна. 1972-йисуз жесигил офицер законар хъудай организ гъахъна. Инай ам СССР-дин МВД-дин академиядиз къелиз ракъурна.

Эксперт-криминалистилин ва юрист-правоведилин пешеяр чирайдалай къулухъ Ш.Асланова чи республикадин заонар хъудай органра къуллугъяна. Полковникдин чинда аваз ам отставкадиз экъеччна.

1998-йисалай ада Махачкъала шегъердин администрацияда административно-правовой управленидиз регъбэрвал гузвой...

Россиядикай хекчайтла, Кеферпатан Кавказдин амай республикари чиб гъик тухудатла, лугъун четин я. СССР чкайди хъиз, Россиянин чукун мумкин я. Амма и карди хийр низ гудатла, гъадакайни фикирна къанда.

■ Авайвалгать, Ботлих, Цумада районра чадин са бязи агъалийри басаевчияр, стхаяр хъиз, къабулна лугъун дуъз гафар яни?

- Чеб гъавурда авачир са бязибуруз, гъелбетда, атанвай "исламдин стхайрин" эхирими жи къаст вуч ятла чизвачир. Са бязи мискынин къилерини чеб намуслувиледи тухвачанч. Лап ачхадаказ экстремистрин жергейра къуллугъайбурун хъаначни?.. Амма чехи пай агъалийри душмандиз рей ганач. Им игтивиледи телефон хъайи Ансалта хурурнуни Гъажимурад хътин рухвайринг къегъальвилни субутзала.

Идалайнин гъерий, чадин агъалийри чун еке ашкъидалди, чеб хъуз атанвай умудлу даяхар хъиз къабулна. Ингэе мисаларни. Чав гвай 12 автобусдикай рекье б чур хъана. Абур вири бес а рекъера тукъуру хъувуначни?.. Бензин бес жезвачир. Бензинни чна гъа рекъера жағурначни?.. Чадал фейилани, сенгеррал, постарал алайбуру чипин сенгерар хузвайла, амайбуру ял язавай. И шартлар чаз гъа чадин агъалийри ганна.

Мадни лугъун, чаз чадин рекъер хъсандин чизвачир. Колоннадин кылес аваз Ботлихдиз къван чаз рекъе чадин агъали, ДГТУдин проректор Азаев Наби Гъажимегъамедовича къалурна. Хейлин рекъер, чун къевзайвайди чиз, душмандин жасури къевринавай. Чадин агъалийрин къумек тахъанайтла, чи рекъер алудунни мумкин тир.

■ Къуне гъакъван гаф чакар гульчилик кутунвай?

- Чун Ботлих райондай патарив гвай пуд райондиз физвай важибул рекъер вири чи гульчилик кутуна. Яни душмандиз Ахвах, Цумада, Гергебил райондиз фидай мумкинвал тунач. Вири хувера чи патрулар эцигна. Федеральный къуватрин далу пад мягъекмарна.

■ Душмандихъ галаз къу ачух ягъунар хънанни?

- Чун авайди адеддин дяве тушир. Душмандин снайперри, дагъларин кълара чунын хъана, датланча чун лишандик кутунвай. Юкъуз са къадардин яргъаз катаитлани, йифиз абур мад виликди хъзвай. Чнани, гъелбетда, абур чи лишандик кутунвай. Агъа ва Вини Годобери лугъудай хуверер боевирикай азад

рун район), самооборонадин дестеяр тешкилун, дяведин ва я маса чуру гъалар арадал ататыла, инсанри чиб гъик кылы ту хун лазим ятла чирна къанзана. Гъа 20 йис виликни гъакл тир, гилани гъакл я. Чун сергъятдал ала, чи уявлани артух жен.

Пуд лагъайди, чи жегылар аскервиле къуллугъ авун патал гъеле школада амаз гъазурин къвалахдив лап къевелай эгечун лазим я. Физкультура ва спорт вилик тухвана къанда. Душмандар садрани ксанвайди туш: Абуру вуч ийизватла, гъыхтын планар тукъулързатла, чаз чизвач. Чахъ чи планар хун лазим я. Чун хъудай планар ва къуватар. Им за гаф сеффера лагъай гафар я. Гилани тикараза...

Къуд лагъайди, чи вири важибул объектар: рекъер, мукъвер, карханаяр махсусдаказ хун, чи вири хуверирихъ галаз хъсан алакъа тайнарун чарасуз я. Гилан шартлара алакъа авачир чка гъияй, виляй вегъенвайди я гысабын къанда. Вири инал чун раханвай къарин кылы хуверирин ва райондин администрацияр акъвазун лазим я. Самооборона, гражданвиллин оборона - ибур гъаклан гафар яз амач.

■ Махачкъаладиз хтайла, күн гъик къабула?

- Лап хъсандин! Республикадин Госсоветда, Халкъдин Собранида, Гъукуматда чи таифрайни. Махачкъаладин мэр Саид Жапарович Амиррова иллаки еке разивал къалурнай.

■ Къурушийри күн тебрикначни?

- "Къуруши" кафеда еке межлис къурмишна. Ополченник кваз женгера ишириакай 20 кас лезги рухвайриз государстводин чехи наградаляр ганай. И рухвайриз саки вирибури и межлисдиз атанвай. Аферин "Къуруши" кафеддин директор, зи бажарагыту хурурнуни Азаев Жабирас ва азас къумекар гайи вири активистриз!..

■ Государстводи къу виклекъвиллиз тыйхитин къимет гана?

- Къев чида, а чавуз (1999-йисан 27-август) чи республикадин вич анжак тайнарнай жегыл премьер, гила РФ-дин Президент Владимир Путин атанай. И кардики гъам чи яракълу къуватрин, гъам къанун-къайдада хъудай органрин, гъам халкъдин ополченнидин векилриз чир хъанай хъи, чахъ мягъекем далу - чи государстводин руководство гала. Владимир Путин азас Ботлихда халкъдин вилик лагъай гафар тариҳда гъантнава. Гъалибилин сагъулугъяд бокал къажун теклифайла, ада лагъанай: "Чна бокалар хъвада, гъар гъик хъайлтлани хъвада, дустар. Анжак а кар чна Дагъустан тамамвилелди азад аувердалай къулухъ ийида..."

А кар чна 2000-йисуз Москва, Кремльдин залда, РФ-дин Президент В.Путин ачун, Дагъустандин гъалибчийрин векилар, къабулай мэрекатда авунай. Президентдин указдалди чи са жеге чулагъал хуруривни рушарив чеб лайиху хъайи наградаляр вахканай. Интербригададин командирдиз Виклервиллин орден ганай...

■ Къурелди, им Дагъустандин гъакъикъи патриотри чиб вужар ятла чирай, дагъустанвияри санлай чипин азадвиллин ва садалайнин аслу тахъунин къаст къалурай, Ватан ва виждан хун сада чандилайнин гъил къачуз гъазур тирди субутай вакъсия хъана.

- Гъахъ я. Дагъустан ва дагъустанвияр чехи Россиядин сад тир хизандивай къакъудиз тежерди дунъядиз чир хъана. Чехи шаир Расул Гъамзатова гъа чавуз лагъанай: "Урсатидик чун хушиналди экччина, гужуналди къакъудиз жедач!"

Им я, заз чиз, а вакъиайрин къилин нетижажа. Къевзмай несиризни им тарс ва кутугай насыгъят я...

Гвардиядин югъ

Дамахлу къушунар

Нариман ИБРАГИМОВ

Лап хъсандиз рикел алама, чун, аялар, армиядай хуьруз хтай гадайрин гульгульна гъатдай, абуру ийизвай ихтилатрихъ яб акалдай. Бязибуру, "чна гвардейский частара къуллугънавайди я" лугъуз, дамахдай. Дугъриданни, абурун аскервилли партал вичел фикир желбайди тир. Чи таяр-тушерин арада чнани лугъудай: "чунни гъа частариз фида".

Вахтар алатна, аявлын бязи мурадарни квахъна. Уймуырди, къисметди вичин рехъ теклифна. Гвардиядин частарни заз акунач, амма гила абурукай кхыдай мумкинвал ава.

Гвардиядин дивизия. Гвардиядин полк... И гафар чаз танишбуя я ва Ватандин Чехи дядеведиз талуку материаларап келдайлани абуру ара-ара гъалтзава. Амма лугъун лазим я ва зун инанниш я, гзафбуру садрани и гафуниз са артух фикир га-нан. Адан манада вуч аватла, гъам чирнач. Гзафбуруз Гвардиядин югъ сувар хъиз къейдзавайдини малум туш жеди. И йикъян гъакъиндай РФ-дин Президентди 2000-йисан 22-декабрди талуку Указ акъудна ва гъанлай Гвардиядин югъни шад гъалара къейдзана.

Гвардия итальян чалай къачун-вай гаф я. Адан бинеда яракълы къараув, саламатдиз хүн мана-яр ава. Дульгуңдиз хъяновай, ала-ва ихтиярлар авай, масадбурулай устадвилелди тафаватлу жезвай ва лап хъсан яракъралди, парталралди таъминарнавай частариз гвардиядинбур лугъузвой. Ам армиядин рикл, бине язни гъисабзлавай. Амма яракълы къараувприн къетлен и дестеяр пачагъди (монархи), сифте нубатда, вичин саламатвал хүн патал жебзлавай. Дядедин гъалар арадал атайла, абурул гъакл лап муракаба везифарай къилиз акъудун ташурмишлавай.

Урусатда гвардия пачагъ I Пет-рди арадал гъана. Адан эмирдал-ди 1696-1700-йисара Преображен-ский ва Семеновский полкари би-недал цийи частар тешкилнай. Дүйн-дүз вахт тайин туш. "Чехи Петрдин журналда" къейднавайвал, 1700-йисан 2-сентябрди са-шумуд полкунус «Гвардиядинбур» лагъай тъвар гана. Гъавиял и югъ Россиядин гвардиядин югъ яз тайина-на.

Сифте яз гвардияди Нарвадал къиле фейи женгеря чин гъунар къалурна. Ада магълуб жезвай уруссин армия михъиз барбат! хъу-най хвенай. 1721-йисалай адауз Урусатдин императордин лейб-гвардия лугъуз эгечнай. Немс члан "лейб" гафунихъ анжак монарх-диз табийилин мана ава. XVIII асирида лейб-гвардияди Кеферпата-тан (1700-1721-й.), уруссинни шведрин арада къиле фейи (1741-1743-й.) дявеяра иширикна. Гвардиядин къилди-къилди дестеири турквериҳ (1735-1739 ва 1787-1791-й.), шведрих (1788-1790-й.) къиле фейи дявеяра чин гъунарар къалурна. Жуэрэлтувилел, виклекъ-вилел гъалтайла, абуруз маса уль-квейрин военачальникрин еке къи-мет гузвой.

Гвардиядин полкари вири армия патал офицерар гъазурзлавай. Пачагълугъдин саки вири армия дво-

янрикий тешкилзавай. 1730-йиса-рин юкъварилай армиядиз агъада-вой классик акатзавай агъалияр-ни жеблиз хъана. Аскервилиз вуж хъайитлани къабулзавачир. Анжак кар алакъдай, яракъ ишлемишиж жедай, зирек, дираш, мягъкем беден авай, гъиле-гъил аваз се-ренжем къабулдай акул, көвейяк экъе-чайда тъунар авайбур. Уурсин армиядин лап къилин частар яз гъи-савазай абурух артухан ва къе-тлен ихтиярни авай.

1813-йисуз, Кульгъе гвардия-дал бес тахъана, Жегиль гвардия-ни тешкилна. Адак гренадерский къве ва кирасирский са полк акат-на. Абуру 1812-йисан Ватандин дя-veda еке къе-гъалвилер авунай. И полкарии офицерринг чинерни хаж-на. Армиядин маса частарив гекъ-игайла, гвардиядин полкарии офи-циррал къетлен форма, тафаватлу-вили къетлен лишанар жедай. Гъакл масадбуруз ухшар тушир нашивка-яр, вымделар, штандарттар, пайдахар. Күрелди, гвардиядин полка-рихь артуханвилер, къетленвилер гъамиша хъана. XIX асиридай Уру-сатдин гвардиядин ярж Андреев-ский гъед яз малумарна. Адан ви-нел ихътин гафар къиенвай. "Иман-лу ва вафалу хънай!"

XIX асирида гвардиядин вири полкари Наполеонан къушунри Уру-сатдинхъ галаз чукур дявеярани чин гъунарап къалурна. XX асири-да гвардиядин къилдин полкари Китайдин похода (1900-й.) ва япон-виирихъ (1904-1905-й.) галаз хъайи дяведа иширикна. Дульньядин сад лагъай дяведа (1914-1918-й.) гвар-диядин частари кар алай са шумуд женинна душмандин къушунриз риклелай тефиидай гъунар къуна.

Къве виш 1880-йисан девирда Уру-сатдин гвардиядин къурулущик хейлин дегишишилек акатна, амма адан деб сағъдиз амукъна. Гъа са вахтунда гвардиячирин къадарни йисалай-суз артух хъана. Эгер 1700-йисуз гвардиядин къве полк (3000 кас) авайта, 1812-йисуз 12 полк (18000 кас), 1914-йисуз 50 часть (90000 кас) хъанвай. XX асиридин сифте къилерар уруссин гвардия пияда - 12, стрелковый - 4, ат-луйрин 13 полкарий, артиллери-ядин 3 бригададай, саперрин 1 батальондикай, флотдин экипаж-дикай ва гвардиядин са шумуд ги-мидикай изарат тир. Дульньядин сад лагъай дяведен женгера гвардия-дин гаф командирар телеф хъана. 1918-йисан 3-мартдиз Советрин гъукватди Брест-Литовский ис-

ториада тъурметдин "гвардиядин" тъварар алай частарин ва соедине-нийрин къадар вишлай виниз я. Идалай гъеири, РФ-дин Президентдин Указдадли 2016-йисан апредилай чи улькведа РФ-дин милли гвардиядин къушунарни арадал гъана. Абуруз маса талуку федеральный къуллугърихъ галаз улькведин хатасузвал хузвана.

Сечкияр

Депутатар, къилер хъяда

Хийир ЭМИРОВ

Малум тирвал, алай 18-сентябрь чи улькведа сечкийрин сад тир югъ хъиз къиле фида. Россиядин регионрин сечкичийри азад хъай чайрал РФ-дин Госдумадиз са шумуд депутат, 19 субъектдин къилер ва хейлин регионрин гъукумдин законодательный организ депутатар хъяда. 8-сентябрди Астрахандин, Сахалиндин, Кургандин, Оренбургдин, Мурманскдин, Липецкдин, Курскдин, Волгограддин, Вологдадин областрин, Забайкаль-един, Ставрополдин крайрин, Башкирия, Алтай, Калмыкия, Кабардино-Бал-кардия, Крым Республикарин ва Санкт-Петербургдин сечкичийри чин ре-гионрин къилер хъяда.

Алатай тийсарин тежирибади къалурзывайвал, бязи чайра сечкири-лай виликан женгер еке митингиз, наразивлеризни элкъевэза. Зиянлу, тахシリкарвилин гъерекатиз рехъ гайи душушиарн хъана. Гилани аку-вал, Москва шегъердин думадиз депутати регистрация тавур канди-датрин агъзурларди терефдарар къчайриз экъечнай. Абуру сиататдин метлеб авай истемишунари ийизвай, улькведин президентдин, гъукум-дин хиве жуъреба-жуъре тахシリарни тзвазвай. Бязи туънтурбу къуват-дадли гъукум дегиширунис хас эвер гунари ийизвай.

Гъелбетда, гъукумди ва къайдая хъудай органы законрин сергъятра аваз герек серенжемар къабулна. Митингчиярни сёкн хъана. Гила вири 8-сентябрди сес гуз фин лазим я.

Сечкийрин сад тир юкъуз Дагъустандани талуку мянрекатар къиле фида. РД-дин избиркомдай хабар гайивал, Республикада сечкийриз гъа-зур хъунин къвалах къалмакъал гала-чиз къиле фена. Районрин, шегъер-рин собранийриз депутатарвиле кандидатар ругуд партиида къалурна-ва: "Сад тир Россияди", ЛДПР-ди, "Гъаъхъу Россияди", КПРФ-ди, "Кар-дин партияди" ва "Россиядин Федерациядин казакрин партияди". Санлай къачурла, къве вишлай виниз кандидатар регистрация авунва. Чехи пайни сечкичийриз объединенийри къалурнавайбур я.

8-сентябрди Леваша райондин Чуни ва Бежтинский участокдин Тлядал хъурерин администрацирин къилер, цуд района собранийрин депутатар хъяда.

Избиркомдин член Зарипат Салахбеговади лагъайвал, сечкийрин 19 участокни лазим къайдада гъазур хъана. Гъель иондиз сечкияр къиле фидай участокрин избиркомрин председателихъ галаз восщование тух-вана ва абуру чини виликан ақвазнавай везифайрин гъавурда туна. Из-биркомдин член тир Багъадин Гусаева, Самир Абдулхаликова сечки-чийрин сиягъар къайдадаваз хъунин чарасузвиликай лагъана, сечки-рин кампанийриз пулдин таъватара чарга авунин, сечкийрилай виликан таблигъят тухунин, автоматламишнавай "Сечкияр" система ва цийи жуъредин технологияр ишлемишнин месзәләяр ачухарна.

Зурба телефонвилер...

Адольф Гитлер вичин къилит атай Германияди, Польшадал вегъи-налди, 1939-йисан 1-сентябрди дульньядин къед лагъай дяведик цай-кутуна. Инсаниятдин тарихда виридалайни гаф ивияр экъичунар, зур-ба телефонвилер арадал гъайи дяве. Ам 6 йисуз давам хъана. Ингье анлай иныхъ 80 йис ва дяве ақвальтай вахтунилай иныхъ 74 йис алат-зава.

Дульньядин къед лагъай дяведен женгера 61 государство ва 1700 миллион касди (алемдин агъалийрин 80 процент) иштиракна. Халисан женгер 40 улькведа къиле фена. Инсаниятдин тарихда сифте яз женгера телефон хайбайбур гекъигайла, жергедин агъалияр къве сеферда гаф къирмиш хъана.

И дяведенин калай иштиракчирик Германия, Италия, Япония, Вен-грия, Румыния, Болгария, Чехия ва абуруз акси ақвазаз СССР, Вели-коритания, США, Китай акатзава.

Тарихдин чешмейри тестиъкарнавайвал, 1939-йисан 1-сентябрди Германиядин къушунар Польшадин мулкариз гъахъна. 3-сентябрди Великобританияди ва Францияди Германиядин дяведенин гъакъиндай малу-марна. 17-сентябрди Яру Армия, Польшадин Раъзъекъе-дай патан сер-гъятдилай элячини, вилиди фена. 6-октябрди Польшадин вич мұнгыл-тывайни хиве къуна. 1940-йисан 10-майдиз Германияди Франциядал вегъена ва 14-июндиз немсерин къушунар Парижды гъахъна.

1940-йисан 27-сентябрди Германияди, Италияди ва Японияди, сад хъуналди, Тройственный союз тешкилна. Гъалиб хъайдалай гулагъи-низ абуруз дульньядин агъавал ийиз къланзай. Гулагъунлай хъиз и союз-дик Венгрия, Румыния, Словакия, Болгария, Финляндия, Таиланд, Хор-ватия ва Испания экъечи хъувуна. Абуруз акси яз ақвазаз улькведир СССР Союз, Великобритания, США ва Китай акатзава.

Пешекарри ва тарихчири тестиъкарнавайвал, дульньядин къед лагъай дяведенин къиле женгер яз гысабнава: Англия патал къиле фейи гъавадин ва гъулерин, Смоленскдин, Москва патал, Севастополь хъун патал къиле фейи женгер. Сталинграддин, Курскдин, Днепр патал къиле фейи женгер. Союзникар Нормандиядиз атун, Белоруссия азад авун. Берлиндай гуужум авун...

1945-йисан 2-сентябрди, Японияди вич мұнгыл-тывай хъайди малум авунихъ галаз алакъалу яз, дульньядин къед лагъай дяве эхирдиз ата-на. Идан гъакъиндай 2-сентябрди талуку актунални къулар чуగуна. И дяведенин санлай къачурла, 65 миллион кас телефон хъана.

ЛАКЗ: лезгийрин къадим пачагълугъ

Агъмед МАГЬМУДОВ

(Эхир. Эвел - 33-нумрада)

Лакзийрин дин ва Чал

Арабрин тарихчи ва сиягъатчи Масуди къизвайвал, лакзийрин арада Ширваншагъдиз муттъульгъ тежевай динсузарни авай. Къурдерин тарихчи Ибн ал-Асиран къалахай малум жевайвал, XIII асиридин къуд паюнай сад лагъядыа лакзийрик Ислам дин къабул тавунвайбурни кумай. Ада гъакъни хабар гузайвал, 1221-йисуз татарар, Ширван къачурдалай къулухъ, кефердихъ рекье гъатна ва абуру "газф къадар лакзияр телефона. Абурун арада гъам мусурманар, гъамни динсузар авай".

Закария аль-Казвиниди XIII асирида "Пачагълугърин гъубетар ва лукъарикай (Аллагъдин) молуматар" ткбада къизвайва: "Цахур чехи ва газф халкъ авай шегъвер я. Ам лакзийрин пачагълугъдин къилин шегъверн я. Ана медресан ава. Ам чадин везир Низам ал-Мулкал Гъасан ибн Исгъакъя (къуй адан руль Аллагъиди михъи авурай) арадал гъана. Медресада муллум ва факигъяр ава. Ихтилатрай малум жевайвал, абуру "Мухтасар ал-Муззани", "Имам аш-Шафиидин ткбад" къватлалар лакзи чалаз элкъурна...".

1131-йисуз Дербентдиз атай арабрин тарихчи ва сиягъатчи Абу Гъамид ал-Гарнатиди къизвайвал, мусурманрин ихтиярриз талукъ яз вичи лагъай келимаяр шегъердин эмириди са шумуд чалаз элкъурна: "И эмириди зи регъбервилек кваз фикхадай ал-Махамииди къхъенвай "Разивалдай ткбад" къелзаяв. Ам (вичелай Аллагъ рази хурай) са шумуд чалал рахазвой: лакзи, табалан, филан, закалан, хайдакъ, гумик, сарир, алан, асск, зарихаран, түрк, араб, перс". Пешекарри гъисабзайвал, арабрин тарихиди тъвар къунвай чалар ибур я: лезги, табасаран, дарги чалан акушча ва цудахар, урахи ва къайтагъ диалектар, яхул, авар, осетин (алан ва асск), къубачи, түрк, араб, перс.

Лезгийрин тарихдиз талукъ порталда чапнавай Алпан Акиман макъалайрикай сада винидихъ тъвар къунвай чаларин арада агъул, рутул, цахур, будугъ, кръз, хапут, хинаулугъ чалар тахъуни вахтунда вири и халкъарихъ са чал - лакзи чал авайдан гъакъиндай шагъидвалзаза.

Лакзийрин яшайышда авай алақъайрикай рахадайла, мусурманрин алим Йакъут аль-Гъамавиди къизвайва: "Лакзийрин чилеп жемиятдин арада агъалийрин са шумуд къят яшамиш жезва. Мисал яз, азадбур, абуру гъакъни ал-хамашиляр хъиз сейли я. Абурул маликир гузычывал тухузва. Кесиб къатарикай рахайтла, абурун арада ал-мишакар, лежберар (акарар), лукъар ва сеняткаар (мухханар) ава".

Тарихдин и чешмәдай ашкара жевайвал, Лакзида гъукум маликрин (регъберрин) гъиле авай. Голландиядин арабист Михаэл Ян де Гуеди акаарни мухханар чил гъялзазай лежберарни сеняткаар яз гъисабзайвал. Урасатдин тарихчи ва археолог М.И.Артамонова вичин къалахар мишакар - аскерар-дворянар, маликар - князар яз къалурнава.

Лакз ва Ширван

Алпан Акиман "Лакз" макъалада къейднавайвал, Лакз ва Ширван са дөвирда лезги халкъарин Кавказдин Албания государствовин паяр тир. Гъавиляй и къве пачагълугъдин арада яшайишдин-

ни сиясатдин, диндинни медениятдин рекъяя умуми крат, месэлэяр газф авай.

Албанрин къадим государство чкрайдалай къулухъ Лакзидин ва Ширвандин арада гежжалди дуствилин алакъаяр авай. Лакз Ширван кеферпаратай къевзэй куучери чапхунчийрикай хузвай сенгер хъиз тир. Тарихдин чешмейра "Лакз Ширвандин даях тирд" къейд авун душушшин кар туш. Вичин нубатда Ширвандини къибледихъ Лакзидихъ физвай чапхунчийриз газф манийвилер гузай.

Лакзидин ва Ширвандин арада аваз хъайи дуствилин алакъаяр тарихчийри фикир тагана тунан. Мисал яз, Р.М. Мегъамедова къизвайва: "Дербентдин, Лакзидин ва Ширвандин арада авай алакъайриз къетлендиз фикир гайила аквазва хъи, Дербентдини Лакзидин халкъари Ширвандин агъалийрихъ галаз авай чин мукъвавал гъиссазай. Ширвандиз куучериярдайламитар гъахьайла, Ширвандашди Дербентдивай къумек тълабнай. Дербентдин агъалийри къумекни ганай. Нетижада даиламитар Ширвандай чукурнай".

Шарь патан Кавказдин гегъенш мулкарал къадим Албаниядин халкъарин арада авай садвал къалурзайва са жерге делиприкай алим А.Р.Шихсаидовани лагъанва. Къилди къачуртла, ада къизвайва: "Къурдерин XII асиридин автор Намдаран хва Масуда агақъарнавайвал, XI асиридин эхирра ва XII асиридин эвел къилера Ширвандин лакзияр яшамиш жевай са жерге хуверрин арада исляй алакъаяр авай. И кардикай менфят къачуна, Ширванди къазикъумухвийрихъ газлази алакъаяр хузвай...".

Лакзидин илим ва меденият

Лакз чипхъ жуъреба-жуъре рекъерай акъалттай алакъунар авай газф алимирин макан тир. И делил чав агақъарнавай тарихдин чешмейри тестикъарзана. Газетдин виликан нумрайра чна къелзазайбур Баб аль-Абвабдин нуфузлу шейх, машгъур тарихи, мухаддис (гъадисар чидайди) Маммус ал-Лакзидихъ галаз танишарнай. Рикъел хкин, ам «Тарих Баб аль-Абваб ва Ширван» ткбадин автор я.

Дербентдин къиле Агълабидирин тухумдин векилар авай къадим шегъердин тарихчи, Чехи алим, "Дарбанд-нама" ткбадин автор Юсуф ал-Лакзидин бинени Лакзидай я. Адан умъурдин рекъикайни чна мукъвара газеттада хабар ганай.

Сейли сиягъатчи Ибн Батута вичин са къалахада хабар гузайвал, Къизильдин Ордадин меркезда - Сарайда шафиитрикай тир насигъатчирикай арада имам Седредин Сүлейман ал-Лакзи тъвар алай кас яшамиш жевай. Адахъ ина еке нуфуз ва гъурмет авай.

Мусурманрин чехи алим Йакъутани бине Лакзидай тир Мусса ибн Юсуф ал-Лакзи алимдикай хабар ганва. Ам Арабистанда яшамиш хъана. Йакъута мад вичин "Пачагълугърин гафарган" ткбада Гъаким ал-Лакзи ад-Хунлии ад-Дербенд алимдин тъварни къунва. Авторди къейдзазайвал, ам XII асирида Бухарада яшамиш хъана.

Лакзидин юкъван виш ийсарин са къадим алимирикай вичин къалахар РАН-дин востоковеденидин Институтдин директордин заместитель, тарихчи, чи баркаллу ватанэгъли Аликбер Аликберов ражанва.

Са гафуналди, Лакз, лезгийрин къадим пачагълугъ, еке тарих, девлетлу меденият, вилик фенвай илим авай макан тир.

(Макъала къвидайла Википедиядин сайтдикай, лезгийрин тарихдиз талукъ порталдикай, Амри Шихсаидован илимдин къалахрикай менфят къачунва).

"Лезги газетдин" июлдин вацра акъятай нумрайра чи халкъдин машгъур регъбер Гъажи Давуда вичин умъурдин эхиримжи ийкъар акъудай ва ам кучкунавай чкайар тайнарун патал махсус дестеди къиле тухвай къвалахарин нетижайрикай макъалаяр ганай. Тарихдал машгъул алими Гъажи Давуда зъхътин къимет гузвата ва адан ирс генани дериндей ахтармишун патал гележегдин камар зъхътинбур ятла чирунин макъсаддадли мукъвара ФЛНКА-дин векилри ДГУ-дин профессор, алим, тарихдин илимрин доктор, ДГУНХ-дин къеңепатан чаларин кафедрадин заведующий Замир ЗАКАРИЯЕВАХЪ галаз ихтилатна.

■ Замир Шагъбанович, күн паталди Гъажи Давуд вужя? Милли къанажагъ арадал атунин карда, күн фикирдалди, ада гъыкътин чка къазва?

- Зун паталди Гъажи Давуд вири Кавказдин дережада авай сиясатдин чехи векил я. Ада шарь патан Кавказдин гегъенш мулкарал XVIII асирида къиле фейи сиясат-

вой маса чарап-чларар жагъурун лазим я. И муракаб ва яргъал тир къвалах тамамарун патал жуъреба-жуъре рекъерай пешекаар - тарихчияр, араб, түрк (османрин къульне чал), фарси чалар чидай текстолог гарек къведа.

Гъажи Давуд савад авай ва динэгъли инсан тирди фикирда къуртла, адахъ гъилин хаттарин ктабрикай ибарат хусуси ктабхана-ни аваз хъун мумкин тир. Абура ктабханадин иесидикай газф къиметлу цийи делиларни аваз хъун мумкин я. Гъажи Давудан яратмишунрин ирс чирунин месэлани къарагъарна къанда. Ихтилат адан хусуси эсеррикай, регъберди къелемдиз къачунвай маса чешмейрикай физва. Адан умъурдин и терефдикай чакъ саки гъич са малуматни авач. Дагъустанда, Азербайжанды адан гъилин хаттарин чешмейр амаз хъун мумкин я. Белки, Гъажи Давуда вичин ктабхана Турыккядиз хутхнатла ва адан геле гъана къекъена къанзатла? Ибур жавабар жагъурна къанзатвой сувалар я.

Гъажи Давудакай къхъенвай къван вири материалыар (архивдинбурулай гатъунна къецепатан чаларал чапнавайбурни кваз) са нал къватлунихъ, абураз къимет гунихъ еке

Халкъдин садвал хузвай къамат

дин вакъиайра важиблу чка къазва. Лезги халкъдин милли къанажагъ арадал атунин карда ада къунвай чкадикай рахайтла, и месэла гъелелиг тамамдиз чирна акъалттарнавач. Амма, са шакни алачиз, лезгийрин акъалтзазай неслилар патал Гъажи Давуд Мутьшуруви чи халкъдин садвал ва ада вичин аслу туширвал патал къиле тухвай жент лишнамишзавай ярж я. Лагъана къанда, Гъажи Давуд чи халкъдин мулкарин къиблепатай авай лезгийрин арадай акъатна, адан умъур лагъайтла, шарь патан Закавказьешихъ галаз сих алакъада хъана. И делилдихъ еке метлеб ава, гъикл лагъайтла ада лезгийрин тарих алай аямдин Дагъустандин сергъятра аваз въя, фадлай чи ватанэгълияр яшамиш жевай ва алай вахтунда Азербайжандик акатнавай мулкарни фикирда къуна чирун герек тирди къалурзаза.

■ Гъажи Давуд ва адан хизанар кучкунвай сурап жагъурай махсус дестеди къиле тухвай къвалахариз күнне зъхътин къимет гузвата?

- Дестеди авунвай къвалах гъакъикъатдани тарифдиз, гъурметдиз лайихлуди я. Гъажи Давудан умъурдин эхиримжи иясарикай саки са затини малум тушир. Къейд ийин хъи, и къвалах вахтунда къиле тухвани. Ада вилиндай малум тушир делилримай сирлу перде алудна.

■ Күн фикирдалди, Гъажи Давудан ирс чирунин ва халкъдин арада адан къаматдал чан хуунин жигъетдай вуч авуна къанда?

- Сифте нубатда, Гъажи Давудан сурун къван жагъуранихъ ва адал атанвай къинан къеленин къиле тухвай къвалахарин материалир чирун патал еке къимет гузвата. И карди ам мус къенатла ва гъина кучкунатла тамамдиз тайнариз къиметдай. Турыкъядин мулкарал хузвай тарихдин къинин материалир чирун патал еке къвалах къиле тухвани къанза-ва. Гъажи Давудан умъурдин зъхътинbur ятла къуватуна. Ихтилат арада раиж авунихъни еке метлеб ава.

■ Күн фикирдалди, Гъажи Давуда регъбервал гайи гъерекатди шарь патан Кавказда зъхътин чка къунва?

- XVIII асирида чи милли регъберди къизилбашлиз акси гъерекатда къалурай къегъалвилерикай гъа вакъиайрин шагъидар хъайбуру къхъенва. Тарихдин чешмейрикай чаз Гъаждид Давуд викъегъ, къастунал къеви, тешкилатчидин, сиясатчидин зурба алакъунар авай регъбер тирди чир жевза. Гъажи Давуда регъбервал гайи гъерекатди шарь патан Кавказдин халкъарин умъурда къетлен чка къунвайдал шак алач. Анжакъ алимирин вилик и вакъиайриз талукъ гъелье газф месслайриз къимет гун акъвазнава.

(Макъала ФЛНКА-дин сайтдай къачунва. Гъазурайди - Агъмед МАГЬМУДОВ я).

Къагъиман ИБРАГИМОВ

Тарихдин делилрай малум тирвал, Дербент райондин Лукларин хуъре 1925-ийсуз къве классдикай ибарат школа ачухна. 1966-йисуз ина 120 аялдиз келдай чаяр авай, щитрикай, ибарат конструкцийрин школа эцигна.

Цийи виш йисан вилик Лукларин школади 600 аялдиз умуми юкъван образование гана. Абурукой гъар пуд лагъайдан аттестатда анжак куударни вадар авай.

Хуър чехи хуникиди, аяларни гзаф жезвай. Школадин гъвекчиле дараматда чирвилер гуз лап четин хънвай.

Дирекцияди гъукумдин идарайриз къхей чарарин нетижада алатай асирдин 80-ийсарин эхирдай эцигна ваххана кланзевий цийи школа анжак 2001-йисан 1-сентябрдиз ачухна.

Цийи дараматдиз чирвилер къачуз 400 аял гъхьана.

И йикъара чун Лукларин школадиз мугъман хъана. Ана ремонтрин квалахар тухвана саки куяльянвай. Техперсоналди амай куълъ-шульпуш чаяр къайдадиз ххизвай.

Чна школадин директор, РФ-дин умуни образованидин гъуремтлуу работник, РД-дин лайхлуту муаллим ОСМАНОВ Айнүдин Хидирнебиевичавай аялриз чирвилер ва тербия гунин рекье идарада тухувай квалахдикай ва цийи келунин йисаз гъазурвилер акунин кардикай күррелди субъбет авун талабна.

- Алатай келунин йисуз школада чирвилерни тербия гунин квалах пландин бинедаллаз кыли тухвана. Алай вахтунда школада 50 муаллимди тарсар гузва. Абурукой 6 касдиз лайхлуту тварар ава, 8 касад лагъай ва 10 кас къилин категория авай муаллимар я.

Плана къалурнавай квалахар умурьздиз кечирмишунин нетижада аялрин чирвилер хажунин ва низам магъкемарунин рекье педколлективди аквадай хътина агалкъунар къазанишнава.

Образованидин ери хажунин квалах “Рекъин картадин” бинедаллаз тухвана.

Алатай келунин йисуз 9 ва 11-классра келзевай вири аялри ОГЭ-ва ЕГЭ-дей экзаменау ваххана. Абурукой чин зөгьметдиз килигай аттестатриз лайхлуту хъна.

Школадин квалахда гъам муаллимри ва гъамни аялри конкурса, выставкайра, акцийра, семинаара ва конференцийра иштиракунис къетлен фикир гузва. Иналса шумуд мисални гън.

Муниципальный 10 конкурса иштиракай чи аялри квеникъве ва приздин чаяр къуна. Абурукой арада Шихалиева Минеханум (4-кл.), Агъабалаева Камила (9-кл.).

Абдулаева Динара (11-кл.), Османов Осман (8-кл.), Османова Умиды (3-кл.), Назиров Мурат (3-кл.), Гъасанбекова Семран (9-кл.) ва масабур ава.

Предметтин олимпиадайра урус чалай Велиева Наиля (8-кл.), муаллим Тамила Жафарова, музыкадай Шаванова Заира (8-кл.), муаллим Абдудин Шарифов, лезги чалай ва литературадай Оружбекова Наргиз ва Абдулаева Марина, муаллим Зарема Агъмедова, урус чалай Шихалиева Минеханум, сифтегъан классрин муаллим Ирада Рамазанова, призрин чайклиз лайхлуту хъна.

Пальвийный этапдин аялжунра чи аялри хъсан нетижаяр къалупрана. Райондин къилин призар патал мини-футболдай кылил фейзи аялжунра чи футболистри 2-чка къуна. Волейболдай Республикадин педагогичкири 8-спартакиадада чи итимирин команда 3-чакдиз лайхлуту хъна.

Малум тирвал, школайра аялриз рабочий пешеяр чирдай мумкинвал ганва. Икк, чи школада 11-классра келзевай аялриз муаллим Замира Керимовади “Делопроизводстводин” пешедай чирвилер гузва. Вири аялриз хънавай пешедай талук тир удостоверенияр гана.

Ктабрикай рахайтла, вири классар патал абуру бес къадарда ава.

Школада аялриз түүн гудай хъсан шартарни ава. Ина вири лазим тир шейэрэлди таъмин тир пищеблокдилай гъеъри, 45 аялдиз санал ацукъна түүн гудай столовойни ава, чими ва къайи ядни гънва. Медкабинет кардик ква.

Ина чун хуъруун ва Кыблепатан Дағъустандын халкъарин тарихдиз, культурдиз, искустводиз талукъя яз ачухнавай музейдиз килигна. Экъу ва Чехи замда экспонатар, стендар ава. Аялриз пары итижлу жеда.

Чун музейдиз килигдайла, иниз машгүр манидар, РД-дин лайхлуту артист Дааниял Къазиевни атана ақьатна.

Хуъруун културадин квалахар директор яз квалахзевай. Д. Къазиева чун клуб

“150 школа” проект - Къурагъ районда

Алван РАМАЗАНОВА

Алатай келунин йисуз Къурагъ райондин къве школа - Ашарин ва Хуърехуърун юкъван школаляр - Республикадин Кыли теклифнавай “100 школа” проектдай капитальнидаказ ремонт авуна. Алай йисуз и проект “150 школа” тывар алаз кардик акатнава. Адал аасаслу яз чи райондин 8 школа капитальнадаказ ремонтдайвай.

И йикъара райондин Информационный технологийрин на печатдин централдин пешекарар, и проектдай ремонттин квалахар тухвазы Кытлұлприн, Штулприн, Къеппирин, Кирин юкъван школайриз фена.

Штулприн юкъван школадиз чун феилия, рабочияр квавуз ракъ ягыз кардик ква. Школа 1966-йисуз эцигнавай күгнэе дараматда ава. Ина 50 аялди чирвилер къачузва. Школадиз капитальный ремонт чарасуз тирди акваза. Аним попар, дакларар, ракларар күтүнне хънава.

Устларин бригададин бригадир Фазил Фазилова ва школадин директор Сабир Эффендиева къейд авурувал, инал квалахы кильде тухувайди “Альянс” ООО я. Школадин къав миъхиз дегишарда. Полар ва дакларарин дегишарда лагъанвай, амма пулдин таъктар бес жезвач. Гъиле авай квалахар куяльянвай, школада куълъ-шульпуш ремонтар муаллимринг колективди ва техперсоналди ийиди.

Кытлұлприн школадин дарамат алай чкадал агақайла, чун идарадин гъаятда аин директор Наида Мурадалиевади къабулна. Кытлұлприн школада “Альянс” ООО-ди капитальный хейлин квалахар кильде тухузва. Аним къав, дакларар, полар, ракларар, электропроводка дегишарда, ғузаки цин гъамбархана эцигда, школадин вилик патан реекер түккүлурда, чими туалет эцигда.

“И винидих лагъанвай квалахар аурутла, чи школа миъхиз цийи хъжеда. Школадин дарамат 1930-ийсары эцигнавайди я, амма а вахтунайлай дакларар садрани дегишарнава, хъультүлүз къай къивез, четин жезвай. Идалайни гъеъри, райондин къиль Замир Азизова чи школадиз цийи мебелни ахъайнава, имни, гъелбетда, еке къулайвал я. Школа проектдик кутунай Республикадин Кыл В. Васильеваз ва райондин къиль З. Азизоваз чухсагъул”, - лагъана Н. Мурадалиевади.

Киррин юкъван школадин директор Фарман Шихкеримован сүнгбетдай чаз малум хъайвал, инал квалахар “Элитстрой-группа” ООО-ди ийизва. Республикадин “150 школа” проектдай кутунтай пулдин таъктарихт къазанхана эцигзева, пичер дегишарзева, алай яымдин истемишүнрих галас къадайвал ийизва, школадин гъаятдиғи фидай рекъе плита твада, чими туалетар эцигда, ғузаки гуар кутада, дараматдик къвед лагъай раклар кутада. Ремонтрин хейлин квалахар авунвайди чун анил гъахъайла, вилем ақьязвай. Вирина миъхивал авай, цийи янавай ширери нур гузва.

И юкъуз чун Къеппирин юкъван школадани хъна. Чун феилия, школадин директор Ариф Жабраилов чкадал алай. Ана ремонттин квалахар кильде физтай. Школадин колективдини и кардик алақадай пай кутазвай.

“Чи школада “150 школа” проектдай квалахар “Прогресс” ООО-ди кильде тухуда. Школадин са пай кабинеттин полар дегишарда. Агак тавартла, къве сменада тарсар тухун мумкин я. Гъавияй чна са пата куълъ-шульпуш ремонттарни ийиди, алай келунин йисуз школада “150 аялди келдя”, - къейдна А. Жабраилова.

Цийи келунин йисаз гъазур я

Чешнелудаказ квалахзевай муаллимринг жергеда гъакъни биологиядин географиядин тарсар гузай Агъмедов Раидин, сифтегъан классрин муаллим Нургатун Къазиева ва масабур ава.

“Йисан ученик - 2019” муниципальны конкурсда Велиева Наиляди къвед лагъай, “Хъсан педагог-психолог - 2018” муниципальный конкурсда Шамсият Кериюмади сад лагъай чаяр къуна.

Тербиядин таъсир ийидайвал, школада адettин суварар: “Чирвилерин югъ”, “Дагъустандын халкъарин садвилин югъ”, “Муаллимдин югъ”, “Ватан тухувайбайрун югъ”, “Яран сувар”, “Гъалибвилин югъ” ва масабур тухвада ва гележегдани тухуда.

Чи школада икъван гагъда тарсар къве сменада кильде физтай. Тарсар са сменада тухун патал чна колективдигъалас чехи зөгъмет чүгугна. Икк, школада авай чехи классрин арада цлар храна, чна классар пудан артухарна. Гила аялризни ректар хана, гъакъ муаллимизни.

Тарсар кильде физтай гъалдикай ракхайтла, келзевайбүр тарсарай агакъунин дөрөз 100 процентдиз барабар я. Вири классра терроризмдин идеологиядиз акси мэрекатар кильде тухвада. Ватанпересвилин тербиядиз чна къетлен фикир гузва.

ГТО-дин комплексдай школадин этап тухвада. 16-17 йис тамам хънавай жаван-рин арада кильде фейи ГТО-дин муниципалитеттеги чистикер къетлен фикир гузва.

Хъсан гъалда тахъуниз килигна (анаг капитонт авуна кланзава), вичи, маса артистарни желбна, тухувай вири мэрекатар, дирекциядигъалас галас меслятна, школада тухувайдакай субъбетта ва гъамиша вичиз “эхъ” лугъузай түккүлурда, Айнудин Хидирнебиевичиз сагърай лугъузай.

Школадин майдан 2192 квадратдин метр ятлани, ремонтчыя колективдин күмкемдәлди хъсандыз кильде тухвада. Школадин саки вири раклариз, даклариз, панеллариз, полдиз шир янова. Классрин вири мэрекатар, дегълизирин цлар асунна. Школадын галас чакар яр, миъхивилер авуна къайдадиз гънава.

Гъа и квалахын галас чна алава крарни авуна. “Чими туалетар”, зирзи бил кватаидай контейнерринг майдан түккүлурдан патал чаз финансар ахъайнавай. И квалахар чна, санитариядигъалас галас къадайвал, вини дережада аваз кильде тухвана.

Санлай къачурла, районда школаяр келунин йисаз гъазур хуунин гъалар ахтармишзевай комиссияди чи колективдин квалахадиз хъсан къимет гана. Жуван патай за зөгъмет чүгүр виризда сагърай лугъузва.

Цийи келунин йис патал аялрин ва муаллимринг вилик вири къулай шарттар авай школади вичин раклар ачухда.

Чирвилерин алемда квехъ генани хъсан агалкъунар хъун чи мурад я.

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Зур асир - 50 йис - им, са патахъай фикрияла, инсандин умурдин тамам са девир, мульку патахъай, акуна-такуна акъатзая куьру - са легъе я. Сирлу квалахам я хын, вучиз ятлани, гъвечи чавуз виризад чеб фад-фад чехи хъана клан жеда. Ахпа чин балаярни, хтуларни... Икъумурни фад акъатзаядаз гзафбуру фикри гудач, и кар аннамишдач. И мулькувра заз иштиракун къисмет хъай мярекатдин иштиракчир и къанундин "сирлувилиз" мадни къуват хъана. Ажайб мярекат - (тамам зур асир аллатайла кыиле фейи гуьрущиз масакла гъик лугъун!) 1969-йисуз ДГУ-дин физикадин факультет акъалтларай виликан студентрин гуьруш - Махачкъалада, "Олимп" тъвар алай ресторонда, кыиле фена. Аниз чипкай къенин юкъуз жавабдар пешейрин, чехи тъварарин сагъибар (профессорарни, илимприн кандидатарни...), квалаин-ийкъан исесияр, чехи бубаярни дидеяр хъанвай, чебни Дағъустандин меркезда за жуьреба-жуьре районра, гъакли Нальчик, Пятигорск шегъерра яшамиш жэзвай курсунин виликан студентрин са паюнилай артух ксар квятат хъанвай.

АЧУХ супрайрих ацукинавайбуру, сифте нубатда, чипх галаз санал келай ва къисметди чин арадай фад акъудай юлдашрин са-садан тъварар къуна, са декъикъада кисна акъвазуналди, абурун эку къаматар риклех хана. Гуьрущиз агац тавур амай ксари, зенгер ийиз, чпи и кардикай тъайф чулагвазайди къалур-заяй. Юбилей тебрик ийиз атанвай багъя мульманрин арада муаллим, РАН-дин член-корреспондент, профессор Ибрагимхан Камилов, шад мярекатдал сифте гаф гайи ДГУ-дин ректор, физикадин математикадин илимприн доктор, профессор Муртазали Рафаданов в масабур авай. М. Рафаданова гуьрушишн къетленвал къейд авуних галаз сад хыз, ам тешкилайбурун сагърай лагъана, университетдин алай аямдин умурдайкаи ва агал-куниркайни къурелди съльбетта.

Гуьрущдин тамадавал авун ДГУ-дин профессор, физикадин факультет 1970-йисуз акъалтларай Мегъамед-Бег Гъусейхановал ва ДағГАУ-дин философиядин кафедрадин заведующий, профессор, гуьрущдин иштиракчирх галаз санал келай Осман Ражабовал ихтибарнавай.

Мярекатдал риклех хуңриз "ачух майдан" ганвай. Масакла хъунни мумкин туш - аял, жаван ва жегъиль вахтара къилиз атай крарини вакъиайри бейнида умурлух яз мулькум чка квайдайди виризад чида. Келдай ийисара къилиз атай хейлин крар Осман Ражабовичан риклехин хъсандин аламайди аквазайд. Икъ, ада профессор В.Ф. Белован гъилик мөссобаэрэвский спектроскопиядай (Р.Мессба-эр - немсерин физик, МРТ-диз ухшар авай и къайдадин къетленвилер сифте яз ада ачуна) кристаллографиядин машгүр Институтда Ниматулла Гъасановаш (рентгенографиядай, профессор В.Ф. Мискован гъилик) ва Мегъамед Гъусейноваш галаз ("Элитаксимальный рост кристаллов" темадай, профессор Н.Н. Шефталан гъилик) дипломдин квалахам къийдайла къилиз атай крар риклех хана. Ада са-

нал келай юлдашриз сагърай лагъана, и гуьруш жегъиль вахтарин мулькум дуствилин нетижя тирди къейдна. ДГУ-дин профессорар тир Гъаплиз Мусаева, Синдибад Гъажиева, гъакли Саид Къурбанова чипиз тарсар гайи муаллимар (гъакли а вахтунда декандин везифаяр тамамарзаяв рагъметлу Хандула Мегъамедов), чими келимаяр лугъуналди риклех хана.

МЯРЕКАТДАЛ гаф Нариман Абдулмегъамедовазин гана. Келдай ийисара ада ДГУ-дин хъяневай командадик кваз спортдин са шумуд жуьредай вичин устадвал къалурнай, факультетдин ва университетдин спортдин умурдара активнидаказ иштиракнай. Гуьгуънлай ада МВД-дин академия акъалтларна ва и хиле яргъал ийисара зегъмет чуугуна. Кадровый офицер, улькведин хъсанбурун жергедай сад яз, ам СССР-дин Генпрокуратурдин Гдлянан-Иванован силиздин дестедик кваз Узбекистандиз, а вахтара гаф ван авур "Памбагдин делодай" силис тухуз рекье тунай. Квятат хъанвайбуруз ада и лишанлу вакъия таракка. Ихтиин гуьрушшар умурдара мадни кыиле тухунин жигъетдай инанмишвал къалурна.

Мярекатдал Феликс Къурбаналиевас гаф гайила, ада вичин "Зегъметдин книжкада" Дербентдин

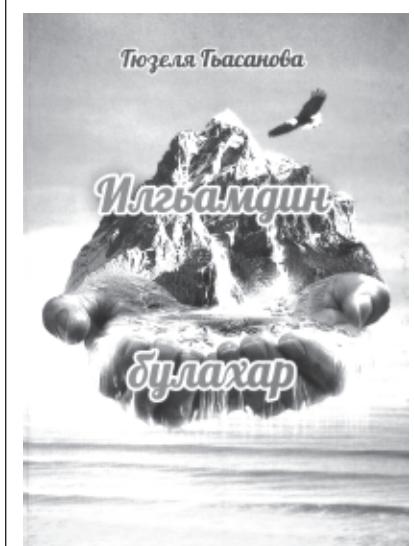
вода зегъмет чуугуна. Ада, гъамиша хъиз, тимил раҳана. Гуьруш тешкилайбуруз чухсагъуль лагъана, университетдин физикадин факультетдин муаллимар: рагъметлу Бунъям Палчаевич, Нина Петрова, Азим Алиевич, Гъарун Абдулаевич, Пальмира Владимировна, Хандула Ушикович (декан), Нина Арсеньевна чими келимайралди риклех хана. Суфрадихъ галай Ибрагимхан Камиловичах чандин мулькум сагъвал, мадни яргъи умур хъун алхина.

Виридалайни хъсан келимаяр Ризван Хидриева лагъана. Ада квятат хъанвайбуруз 50 йисалай гуьрушши хъун алхишина. Аллагъди и югъ къисмет авурбуру амайбур риклех хунин къарап къабулна.

МЕГЪАМЕД Ражабов гуьрушдал гзафбуруз чир хъанвачир. Ада вичин физикадин муаллимиилини пеше жигъунал рази тирди, и рекъий чирвилер инсандиндиз умурдара виридалайни гаф бакара къевзвойдай къейдна.

Гаф Нальчик ва Пятигорск шегъеррай гуьрушшиз хтанвай мульманризни гана. Физикадиннин математикадин илимприн кандидат, гуьрушдин активни тешкилатчиркай мадни сад - Валерий Ревелис (Дагъларин улькведиз ам вичин умурдин юл-

Илгъамдаррин межлис

Абад АЗАДОВ

Чи келзавайбуруз малум кар я, 2016-йисуз Республикада ва Дағъустандилай къеце авай жуьреба-жуьре кеспийрин исесири, азад вахт яратмишунин квалахади серфазавай ватанэгълири, "Булахар" квятатлан арадал гъанай. Гъар гатуз адан иштиракчир санал квятат жезва, авур крарикай садасадаз хабар гузва, чин цийи эсеррихъ галаз танишарзава, риклерек сектинсузал кутазвай месэлэйр веревирдзава.

2017-йисуз "Булахар" илгъамдаррин (15 кас) шириратдин ва гыкаятдин "Булахар" чешмездэлт "тъвар алаз вижевай ктаб акъатнай. Гуьгуънин йисара "Булахар" къаюм-виллик кваз Гульжагъан МИСРИХАНОВАДИН, Гюзеля Гъасановадин ктабарни акъатна. Ингъе ции мадни са агалькун - "Илгъамдин булахар" тъвар алаз, яратмишунардайбурун квятатландин 25 векилдин шириар ва гыкаят явай ктаб майдандиз акъуднава. Авторрин чехи пай жегъиль гадаярни рушар я.

Ктабдин "Рехъ физвайдай атуда..." сифте гафуна Дағъустандин писательрин Союздин лезги секциядин регъбер Владик Батманова кхъизва: "Илгъамдин булахар" келзавайбуруз 25 автордихъ галаз танишарзава. Абурукай 18 жегъиль шириар я. Им шад жедай вакъия я. Диедед чиал хъунин рекье женгина авай, меденяйтдиз, эдебиятдиз къуллугъ авунал рикл алай рубъян стхайнринни вахарин квятатлан Гюзеля Гъасановадив гъазуриз хъанва. Умудзава, ктабда эсепар гъантавай авторри чинн рекъе намуслудаказ в пешекарилелди давамарда..."

Лугъун хы, уртах ктабда гъантавай атуда... жегъильлар умуд кутаз жедайбури я. Идахъни чун ктаб келайла ва 23-августдиз Къасумхуреп райондин культурадин дараматда кыиле фейи "Булахар" илгъамдаррин межлисдан милли шириатдиз виклердиз, бажарагъувилелди камар къачунвай цийи ксарихъ галаз таниш хъайила агъуна. Тубуя Мегъамедбегова, Терана Керимова, Марьям Гъасанова, Айсанат Качаева, Тамила Салманова, Ирада Герейханова, Мадина Рамазанова, Зарема Девришева, Элмар Саруханов, Юрмет Нагъиев, Омар Къазиханов, Гъамзат Усманов... Мадни лагъатыла, печатдин милли изданийриз мукъвалик вирил эсерар акъатзаяв Фазир Жаферов, Ноъбр Бейбутов, Марьям Алискерова, Жульета Омарова, Гулфия Пашаева, Луиза Альмединова... Эхъ, абурух шириар вирил бажарагъ ава. И кар келзавайда таъсиридай, руғъда гъахъдай манадин гуьрчег царапалди, ширирлди успатзава.

Илгъамдаррин межлис "Булахар" квятатландин регъбер Гюзеля Гъасановадин къиле тухвана. Ктабдин авторри чинн шириар келни.

Межлисдин иштиракчир тир Гульжагъан Мисрихановади, Сажидин Сайдыгъасанова, Нариман Ибрагимова, Къадимбег Ильясова, Нажмудин Шихнабиева, Сейфудин Шагъозова, Къагъирман Ибрагимова, Низам Гъасанова, Мизамудин Магъмудова ктаб акъудунал зегъмет чуугу Гюзеля Гъасановадин иза авторориз - таубрикдин, жегъильиз меслятдин гафар лагъана.

РУШАРИКАЙ мярекатдал анжах Зульфия Гусевади иштиракна. Ада санал келай ва къадар-къисметди арадай акъуднавайбурун эку къаматар риклех хана ва жуьреба-жуьре себебар аваз гуьрушшиз хъвез тахъанвайбури мад сеферда вири санал квятат хъунин умудлувал къалурна. Виридахъ чандин мулькум сагъвал ва хизанды хушбахтвал хъана къанивил келимаяр лагъана.

Гаф лугъудай нубат Таиб Абдурагъмановал атана. Ам виридан риклех виридалайни активни студенчиз яз аламай. Жуьреба-жуьре къуллугъурал квалахна, алай вахтунда ада Махачкалагъин чехирар акъуддай заводдин директордин заместителдин везифаяр тамамарзая. Ада яргъалди риклех аламукудай гуьрушшиз квятат хъунай виризад сагърай лагъана. Мярекат квиле тухуних галаз алакъалу пулдин таъкатрин чехи пай ада вичин хивез къачунвай.

Ачух супрайрих риклех хунара, шадвилер яр-гъалди давам хъана. Гуьгуънин юкъуз вирил Дағбентдин "Нарын-къеледиз" фена.

ЧУБАРУКАР

ИГРАМИ ДУСТАР!

Акуна-такуна гадни акъатзана. Алукъазавайди чун вири мектебизни коллежериз, вузрэз къватхъийизвай сентябрдин варз я.

1-сентябрь Чирвилерин югъ - сувар яз чи тарихдани гъатнава. И юкъуз сифте сефер мектебиз физвайбүрүк мадни Чехи аикъи, гъевес акатда. Диде-бубайрин, Чехи вахаринни стхайрин, муаллимрин къайгъуяр мадни гзаф жеседа.

И югъ цийи ульмуурдин, цийи девирдин, цийи рекъеринни мулькверин, цийи ачухунринни гъалибителерин эвел туши ни бес!

Мубараракрай көз и югъ ва алукъазавай къелунин цийи ѹис! Къуй күн патал дуънья ислягъ, цаварни чилер мублагъ, къавалера күв сагъвал, шадвал хъурай! Агалкъунар хъурай көхъ вири рекъера!..

Къумекчи!

Хинклар жеда хөх алай!
Шурва хъевада рекъе алай!
Клерецар хаз хех герек!
Бадедиз къумек герек!
Ихътиян рушаз къумекчи
Лугъудачни зирек чи!
Акъулрикай акъул я!
Зигын хци чукъул я!

М.МАЙРАМАН шикилдиз
баян гайиди Мерд АЛИ я.

Мерд АЛИ

Нубатдин сеферда машмаш тарак ял язтай вахтунда бици хтул. Периди "Гад-гату агуудавайди яни?" суал гана заа.

- Ваз ни лагъана, я курквачи?
- Чехи стхади бадедиз лугъувай.
- А-а-ан. Гъавурда гъатна. Бадеди хтул диз векъин чка дергесдив яна күтаягъ лугъувай. Геж хъайлита, векъ къурада, са күнинайни жедач. Гъар са кардиз вичин вахт авайди я. Гадни гатун вахтунда агуудна кланда.

- Бес гату гад гыкъи агуудавайди я? Гад инсан яни?

- Суалрин къват! я вун, бицек. Гад, дугъирданин, инсан туш. Вахт я, инсан пай. Гату гатун няметар арадал гъизва: яр-емиш, майвайяр, векъ-къал, техилар... Инсанри абурун къайгъу чуругун лазим я. Тахъйтла, гад алатна фида, няметарни пуч жеда.

Ингъе, чун ацукъинай машмаш тарап гатфариз булдиз цукъвер алайнин? Цукъверикай машмашар арадал атана, абур дигмиш хъана, чилел авахъизни гатунна. Чна къват! Най. Вахтунда къват! начиртила, чилел кътидай вири.

Ингъе и ципиц тегъенгрик гатфариз къа-

цу руг авахъизвай сирсилар квай. Руг авахъна, яваш-яваш кваци сирсилар элкъвей хтариз элкъвена. Гила килиг, абурукай садбур гыкъи чулав жевзатла. Садбур хъипи жегерьиз элкъвэза, ракъинал царцлар гузва. Хтар тъямыл мижедив ацлуза... Ибур вири гату ийизвай крат я. Чун абурун къайгъуда хъун лазим я. Дигмиш хъайи ципицлар зулун марфари чур тавунмаз къват! хъийида.

Хурурз хъфейла акунайни, хурурьн тала гыкъи хъипи хъянвайтла. Ам къульүн ник тир. Къуль дигмиш хъана агадьайла, риге алай кылерай тварар авахъиз гатлунда. Имни гад агадьайна - вахтунда къват! хъийя лагай чал я. Къуль къват! хъийиз никлиз комбайн фида, раттрапал хъипи къульүн гъамбарар жеда... Яр-емишни гъакъял я. Гатфариз цукъвери къур тарарал са арадилай кульуль къацу къапар хътинбур жеда. Гатун гъикъари абур гъихъитин яр-цлару, гъакъван дадлу емишириз элкъуздар! Гатун эхирра, зулун эвэлра базарар таза емишрай ацлуда. Чинани гъа чавуз булдалди ширеяр, мурбаяр, компотар гъазурда... Гила гъавурда гъатнахи, зи бицек, гату гад гыкъи агуудавайди ята?

Зи жавабдал рази хъайи бицек, лув гайи нүкъи хъиз, помидоррини истивутрин миже разграй бадедиз къумек гуз фена...

Цирер Чан зи дах

Сабина МАМЕТОВА

Ахъайин ваз риклевай сир,
Яб це вуна заз, чан диде.
Экъу югъ заз хъжевач чир,
Чур хъайдид хъиз эвл - бине.

Талабазава Аллагъидивай,
Це зи дахдиз сагъвал вуна.
Яргын хъурай ульмуурд ийкъар,
Дердерикай тахъуй гунағ.

Риклар я, къвэз түкъуль нақъвар,
Гъикъван эхрай и тежэр тлал,
Ийф яргын я, амач ахвар,
Къайи вучиз жезва зи къвал?

Аллагъ къумек хъурай, зи дах,
Акурай вун алаа къвачел.
Терг хъурай чеб ксар алчах,
Гъурумет артух хъурай чилел...

Клири.

Зул

Диана КЪУРБАНОВА, 10-клас

Рухсатар чи хъана күтаягъ,
Хъфизва чун тарсариз.
Гъар са емиш, фидай темягъ,
Алай килиг тараriz.

Зулун вахт я берекатлу,
Кардик жеда халкъ вири.

Школадин рекъе бахтлу
Ава чун, кульп, ири.

Гъаваярни жезва мекъи,
Чиг къавазва кульп-кульп.
Гъазур жеза къушар вири,
Хъфиз чими улквейриз.

Гарал къугъказ хъипи пешер,
Къизилар хъиз аквазва.
Лув гузвай хъиз тъар са тегъер,
Цивцивариз раҳазва.

Къварчагъ.

Фатима КЕРИМОВА

Чехи буба

Севзихан - зи чехи буба устлар я
Алақъунни вичин сенят гъилевай.
Рак-пенжерар түкъуэрзана сабурдив,
Гъакъланбур ваъ, риклер хътин къеневай.

Чехи буба хъсан къванцин устлар я,
Адан цлар тешпигъ жеда гузыгъудиз.
Къве вил кланда имаратриз килигдай,
Эцигнавай ада яъар са лезгидиз.

Чехи буба демирчи я вижевай:
Адан виллик тъулданни кваз зайиф я.
Леэн, уннуғ, чукъул ада түкъуэрдай
Туплправай къашар хътин зериф я.

Чехи буба багъманчи я ад авай,
Нур гуз жеда адан гъар са къелемди.
Заз аkl я хъи, багъдин бегъер акурла,
Къачузвай хъиз чешне вири алемди.

Чехи буба зи лап хъсан инсан я,
Сулейманан насиғъатар эзбердай,
Гъавурдаваз икримзавай исламдиз,
Экъечнавай чи вахтунин сефердиз.

Рамил БАБАЕВ

* * *

Рекъин хивел тар ала
“Альменд тар” твэр алай.
Хъсан я.
Ам аялдиз, кульпуда -
Махлукъатдиз - вирида
Масан я.
Акъатдалди чими гад,
Адан атлас ва клан пад
Серин я.
Аник, цавар хадайла,
Кульп юргъар къвадайла,
Секин я.
Зазни тарар акуриз,
Рехъ лезетриз акуриз
Кланзана.
Гульзевилин парци са,
Фикиррини тарци са
Ванзана.

Шийи Фригъ.

Тапшуругъяр

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Рекъем чирна, жаваб це

Школадин гъвеччи классра кел-зайвай аялар экспурсиядай хъвзэвай. Рекъе абурун къаншардиз са жегильжаван атана.

- Пагъ, күн гыкъван ава! - гъейранвална ада. Экскурсия тухузвай муаллим Такабудина лугъузва:

- Чун гы къадар аватла жува чира! Чун а къадар ава хъи, авай къадардадал гъакъванбур къадардин са пай эциг хъувурла ва мадни гүгъүнлай эцигай къадардин зур пай эцигайла, ахпа тек вунни эциг хъувурла, са виш жезва. Гила, къегъалди хъиз, чин а патахъ элкъурана, авай къадар лагъ.

Жегиль хейлин вахтунда гъисабунар ийиз амукъна, амма тапшуругъяр тъялиз хъанач.

За квевайни тлалбазава, азиз тир картар: экспурсиядай хъвзэвай аяларин къадар гыкъван аватла, чирна, газетдиз жаваб гун.

Низ къисмет жедатла?

Машгъур Шагъабас пачагъдиз авай са руш пуд жегиль къегъалдиз клан хъана. Абур пудни пачагъдин къвализ физва... Пачагъди абуруз лугъузва:

- Дуњняда къекъвена, виридалийни багъа алатмандин зат! гъайдаз руш гуда.

Пудни чеб чипхъ агъунвай жегильлар чехи майдандилай гъарнихъ сад фена. Вацралай виниз дуњняда къекъвей абур гъа и майдандал хтана, улакъдин къайгъуда хъана.

Абурув садав гъина вуч аватла къалурдай гъузгъуб, мулькудев, акулата темяя фидай нульгедин ич, пуд лагъайдавни халича-самолет гвай. Пудни дуњняда чиз акур-такурдакай сүльбетрик квайла, гъузгъуб гвай къегъалдин риклер вичиз клан руш акъалтна. Ам гъузгъудал гъалтна ва пачагъдин къвал, клан руш къалурун тлалбана. Килигътайла, ана йикъни шуван ава. Гадайриз кланзавай руш, са нефесдад алаз, сузадик кваз... Жегъилрик еке къурху акатна, саки цүд юкъуз хъфена кланзавай чадиз гыкъи агадъай лугъузвой.

Халича-самолет гвай жаванди ам чурал экъяна, пудни адал секиндаказ ацукъна ва са шумуд сядилай жегъиллар пачагъдин къвале чандик квай рушнав патав агадъна...

Ич гвай гадди, ичинин са пад атана, руш сана. Руш, ахварай аватайди хъиз, сагъ хъана, къвачел кърагъяна...

Шагъабас пачагъ, везирар, гадайяр - вири халкъ шад хъана.

Гила пачагъдин везирри, хизанри ва дуњнядал цлар илитлана аламатдин затлар гваз хтанвай гадайри гъульжет гъялзава.

Дуњняда къекъвена гъанвай шейэр лап багъабур, важиблубур яз хъана.

Гъузгъуб хъаначиртила, руш рекъизвайдакай хабарни жедачир, аквадачир. Халича-самолет хъаначиртила, абурув агадъдакир. Ич ганачиртила, руш хъсан жедачир.

Ибурукай вуч хъаначиртила, руш рекъизвай. Гила күнне лагъ, бубадин картар: руш гы гададиз ва вучиз анжакъ гъадаз хъун лазим ята?..

Гъабиб муаллимдин дафттаррай

Мегъамед ШАРИФ

(Эвег 34-нумрада)

...Дүньяда вакиа яр ақ! дегиши жөзва хы, кылар редакторди зун ватандын меркездиз 10 ийкен семинардың ракурна. И камалу касди яғак! диктофондин раҳурихыни ябакална. Умурда идайли ажыр бушышар жөзваиди көйдән. И диктофондин зөздә ада заң хысан сұйыбетин күн патал үзүй тадаррак гана...

Зун Москвадай хтайлар, хайи квализ кам къачунмазди, кайваниди квайи хабар гана: "Ви дүст Бахтияр рагметди фена..." За Бахтияран веледдин квализ тади авуна. Квалин столдал, чулап лент галчукна, зидустунин гъамлу, сирлу шикил алай. Телевизордин экранни чулап гъасирдал көвнавай. Зун къаршиламишай Бахтияран хин суса, Зубейдади, авур сұйыбетди зун мадни тажубарна.

Лугумир кыван, ам тәлабай ийкалай күве сүткадин вилик рагметди фәйи пакамаҳ адан кефияр ачу тир. Зубейдадиз ада теснифнавай ширидин суплетин хуралай көлнән. Кухнада машыгул Зубейдадиз Бахтияр даҳди эверд сес ва са къаралту квализ гъахъяди акуна. Ё! Цийи фафана инан вуч авайди я? Ам, даҳдин гып куна, адан патав ацуяновай. Яйлуда вилерал атай нақъвар миҳзазай... Духтурханадин дундин винелай халат алукнавай цийи фаф квачел ахъалтна, ада, Зубейдадин къульел гыл эцигна, лагъана: "Вун бахтлу велед я, Зубейда! Бахтияр дах рагметди фенва. Багъризи хабар ая!"

Зун дустунин квалия адан велед Гъафиза сурал тухудайла, Зубейдади зав Бахтияра теснифнавай шимир къхенвай чарни вахканна. Ада яғак! Бахтияр даҳдин кылихъ шехъиз, ада муг квахъай чубарук лагъай виликан кайвани чехи велед Гъафиза гъанвай.

Къизилдин сят

Гуя и къизилдин сятда цийи фафана сирер чүнүнх ханвай жеди. Илимдин рекье профессор Захари лайиху ханвай и багъа ядигар заргардин назик гъилер гъилек алайдай, жибинда твадай яғак! дишегъили хурудилай күрсәдай аманат хызы түккүрнавай. За сят сифте са жегъил заргардин къалурна. Ам гъилера элкүрнә, и касди лугъузва: "Пис аманат туш. Завай идахъ 15 ағзур манат пул гуз жеда..." За шутхунна адан гъилий сят ахъкудна, ам килигүн бесрай лагъана, дустунин ядигар жибинда хтуна. Ахпа за сят вичин яшар ханвай машыгул устад заргардин патав тухвани. Вилерал айнар алат заргар, сят гъиле куна, сив ацана хъуруна: "Оғъо, багъа аманат зал хтана хы!" Заргарди мукъаятдин сятдин къаллапа алудна, аны заң къүн-къүнне авай профессордин ва адан рикл алат студенткадин шикил акуна. "Профессор рагметди фенвайди заз чизва, - лугъузва заргарди, - адан рикл алат студенткадин къадар-къисмет гылк хана?"

За вилерикай, гылк пакларин күве пата гыл туна, "дуст авач!" лагъай цийи фаф мад сеферда караға.

Мағыр устадди вичи жегъил вахтунда түккүррай и багъа ядигардин къимет 100 ағзур манатни жедайди лагъана. Къуй ам вичиз амукърай, за адахъ 75 ағзур манат пул гуда лагъана. За и пул диде-бубадикай мағырум ханвай етим аялрин квализ профессор Захаридин төврүнхъяй гана. Ана директорвиле къалахазавай мегърибан дишегъили зи гъиле, печатни гъалчна, күл чулуна, 75 ағзур манат пул аялрин дердийриз хархийда, гафар къхенвай чар вугана...

...Га инал Гъабиб муаллимдин сұйыбет күтъягъ жөзва. Анжак чи умурда цийи фафар, муг квахъана ақуудиҳ къекъевзай баҳтиярар (баҳтикъара), узузукъара дишегъилияр хана, ама амукъни ийда... Гайайф!

Низ чидай? Низ чидай? Низ чидай?

Вун зи риклун рикл жедайди низ чидай?
Са атирулар цүк жедайди низ чидай?
Риклүн фена, цүкни фена, Гульжевгъер,
Эхир пашман ик! жедайди низ чидай?

Вун вилерин нур жедайди низ чидай?
Кланивилер гур жедайди низ чидай?
Нурни фена кланивални, Гульжевгъер,
Зи къисмет ик! кур жедайди низ чидай?

Вун фелекди шириндайди низ чидай?
Тілалар-квапар къалиндайди низ чидай?
Дава-дарман хъанач вакай, Гульжевгъер,
Зи умур ик! сериндейди низ чидай?

Чун Эсли, Керем жедайди низ чидай?
Сад вирт, садни чөм жедайди низ чидай?
Вирт чөмедин какахънч хы, Гульжевгъер,
Зи руғыз ик! верем жедайди низ чидай?

Вун сирдаш хыз агатдайди низ чидай?
Зун рекъелай алатдайди низ чидай?
Малаик хыз къужаҳдамаз, Гульжевгъер,
Ширизамаз къакъатдайди низ чидай?

Вакай тапан яр жедайди низ чидай?
Им заз тақлар кар жедайди низ чидай?
Ви багъа тілар рикле амаз, Гульжевгъер,
Зи рикл иккен тілар жедайди низ чидай?

Гайайф, гайайф! Вун инсандин хам алай,
Илан хъана, винел ңалылам тан алай.
Иланди хыз рикл ақуудай, Гульжевгъер!
Акунач ваз зун инсан яз чан алай.

Спорт

"Тумаждин туп - 2019"

МИНИ-ФУТБОЛ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алдатай киши юкъуз Махачкъалада мини-футболдай республика-дин "Тумаждин туп" тұвар алатай 22-турнир ачухуниз талуқы шад мянрекат кылес фена. Ана Дағыстандин Халкъдин Собранидин спикер Хизри Шихсаидова, Госдумадин депутат Гъажимет Сафаралиева, РД-дин образованиндиң ва илимдин министрдин заместитель Тағыр Кудаев, шегъердин спорткомитетдин председатель Марат Ибрағимова, РД-дин образованиндиң ва илимдин министрстводин РДЮСШ-дин директор, Россияндин лайиху тренер Александр Маркарода, Кеферпатаң Кавказда Олимпиададин садлагъай чемпион Загалав Абдулбекова, гылкни республикадин машыгул спортсмендиң ва спорткомитетдин председатель Марат Ибрағимова къейд авурувал, "Тумаждин туп" турнир Кеферпатаң Кавказдин федералдың округда кылес тухузтай спортдин вириадайни чөхік ақтаңунар я. Россиянда лагъайла, турнир алатай ийисуз 55-сеферда кылес тухуда.

- Играли балаяр, гъуруметлу диде-бубаяр! Къе Дағыстандағы футбольдин еке сувар ава. Гзаф ийсар идалай вилик сифте сефер яз "Тумаждин туп" тұвар алаң турнир машыгул футболист Лев Яшина тешкилнай. Ам Дағыстандағы

ле тухун теклифай Александр Маркаропаз чна, республикадин кылес авай касири, аялри ва абурун диде-бубайры Дағыларин улькведе футбол вилик тухунник еке пай кутунар сағырай лугъузва. Ихтиин касарин жергедай тир Загалав Абдулбекован тұварцихыни чна рикл сидквидай тир чими келимаяр лугъузва, - ихтиин гафарилай ачухна спортдин мянрекат Хизри Шихсаидова.

Турнир ачухуниз талуқарнавай шад мянрекатдал рахай амай касарини адан важиблувал, къетенвал къейдна. Къульдердайбурун "Махачкъала" ва "Салам" ансамблри къватын ханвайбурун гъурульлар мадни шадарна.

Турнир ачухадалди са шумуд юғ вилик Дағыстандин физический культурадин ва спортдин министрвода кылес фейи пресс-конференциядай шеъердин спорткомитетдин председатель Марат Ибрағимова къейд авурувал, "Тумаждин туп" турнир Кеферпатаң Кавказдин федералдың округда кылес тухузтай спортдин вириадайни чөхік ақтаңунар я. Россиянда лагъайла, турнир алатай ийисуз 55-сеферда кылес тухуда.

Пресс-конференциядай рахай (ана гылкни Махачкъаладин футбольдин федерациядииң президент Жамал Генжеханова, мини-футболдин федерациядииң президент Омар Зиятханова ва масабуруни иштиракна) РД-дин образованиндиң ва илимдин министрстводин РДЮСШ-дин директор, Россияндин лайиху тренер Александр Маркаропан гафарай чир хайвал, 55 ийис

идалай вилик кылес тухвай сад лағай турнирда ада зиширақтайдай мүмкінвал ханай. Гульжевгъер, и турнир чи республикада кылес тухудайла, ана иштиракайбурун арада Дағыстандин машыгул футболист, алай вахтунда футбольдин "Легион Динамо" клубдин президент Шамил Лахияловни авай. Пресс-конференциядай ада къейд авурувал, "Тумаждин туп" турнир гележегда машыгул футболисттар хын патал аялри ва жаварни чипкай хабар гудай, чин алакунар ва устадвал къалурдай хысан майдан я.

- Аял Чавуз зани турнирда иштиракнай. Ам за гъамиша вилив хузвай, зи рикл алатай спортдин мянрекат тир. Чаз инаг жуван алакунар къалурдай хысан чка тирдакай хабар авай. Гылк хүннү авуна. Къенин юкъуз машыгул гзаф спортсменди футбольистишин чин рехъ гъя и турнирдай башламишна. Гзафбур патал и турнир "трамплин-диз" элкүвена. Гъавилай за аялриз, компьютерар ва телефонар күлүхнә, и турнирда иштиракуниз виа устадвал къалурнан, чин диде-бубаяр ва футбольдал рикл алатай вири касар шадарнан зөв гузва. Инаниши я, ихтиин серенжемра иштиракуни квек руғы кутада, көз футбол қланарда, күз гележени күнне спортдин галаз алакъалу ийда, алана хувиана ада. И гафариз күват яз, "Тумаждин туп" турнир себеб яз, чин умур турнирдиң галаз алакъалу авур ва машыгул хайи футбольистрин мисаларни гъана.

Ажадулагъ Жарулаеван турнир

Хазран Къасумов

Мукъвал йикъара Сулейман-Стальский райондин Ағыа Стальгин хүре, рагметлу Ажадулагъ Жарулаев риклөн хүннин лишан яз, футбольдин 19-сеферда райондин уртах турнир кылес фена. Ам тешкилдайди ва кылес тухвайди райондин физический культурадин, спортдин, туризмдин ва жегъилприн кратин рекъяй Комитет (директор - Надир Эфендиеев) я.

Турнирда Кыблепатан Дағыстандин районрай тир 16 командади иштиракна. Абурун арада 15 юкъуз къизгын ақтаңунар кылес фена.

Нетижада 1-чка "Ағыа Сталь 2" командаиди күнна. 2, 3 ва 4-чкайриз, талуқы тиравал, "Ағыа Сталь" ветеранар, "Къасумхуыр" ва "Сабнова" командаидар лайиху хана.

Күвенківчі чакая күр командаидариз кубокар, медалар ва пулдин пишкешар гана.

Максус призиз турнирда тафаватлу хайи күлдин футбольисттарни лайиху хана.

Н. Эфендиеева чаз лагъайвал, А. Жарулаеван турнирда иштиракзай командаидарин къадар йисандавай-суз артых жөзва. Гъавилай гележегда ам республикадин дережадин турнир яз кылес тухунин ният ава.

